

بررسی و ارزشیابی اجرای قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق و پیشنهاد مواد قانونی لازم

لطف‌اله عباسی سروک^۱

چکیده

مقاله حاضر با هدف بررسی و ارزشیابی اجرای قانون شوراهای آموزش و پرورش در مناطق مختلف کشور و ارائه مواد قانونی لازم انجام شده است. روش تحقیق، آمیخته (کمی و کیفی) و از بعد شیوه ارزشیابی، ارزشیابی تلفیقی است. جامعه آماری و حجم نمونه شامل ۲۶۵ نفر از اعضای شوراهای ۹۱۴ مصوبه جلسات شوراهای صورت مذاکرات جلسات شماره ۹۳، ۱۶۳ تا ۱۶۶ و ۱۸۵ مجلس شورای اسلامی و ۶ حقوقدان و گزارش اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی در سال‌های ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۴ بوده است. روش نمونه‌گیری برای استان‌ها، خوشه‌ای تصادفی و برای شهرستان‌های استان تصادفی ساده بوده است. روش و ابزار جمع‌آوری اطلاعات، بررسی اسناد، پرسشنامه‌ای سه قسمتی و مصاحبه با خبرگان حقوقی بود. روایی محتوایی و صوری پرسشنامه از طریق کارشناسان مرتبط و پایایی پرسشنامه با روش ضریب آلفای کرونباخ و در دو مرحله اجرای آزمایشی در اسلامشهر و مرحله پایانی در سطح ۲۶۵ نمونه کشوری و با اعتماد بسیار بالایی (۰/۹۸۸) به دست آمد. داده‌های پرسشنامه‌ها در دو بعد توصیفی و استنباطی و مصاحبه‌ها هم در دو بخش شکلی و محتوایی تحلیل شدند: نتایج نشان داد اگرچه قانون و میانگین عملکرد شوراهای آموزش و پرورش در شش بعد، مقوله و مؤلفه مورد بررسی، موفق و مطلوب بوده است، لیکن مواد قانونی ۴، ۵، ۸، ۱۳، ۱۶ و ۱۸ به اصلاح بیشتری نیاز دارند. همچنین شرایط اقتصادی کشور و اوضاع مالی و اعتباری آموزش و پرورش و جو حاکم بر مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۷۲ نیز در تصویب این قانون مؤثر بوده‌اند. از طرفی حضور افراد مسئول و با تجربه در جلسات شوراهای و مطلع شدن سایر اعضا از وضعیت آموزش و پرورش به‌عنوان مهم‌ترین عامل موفقیت شوراهای و مدیریت و چگونگی اداره جلسات به‌عنوان مهم‌ترین علت عدم

۱. عضو هیئت علمی گروه مدیریت آموزشی و آموزش عالی دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی، ایران
(Lotfollah.abbasi@yahoo.com)

موفقیت شوراهای بوده است. در این تحقیق ۱۲ مشکل اساسی و دارای اولویت برای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها هم مشخص شد که بالاترین آن معیشت و رفاه فرهنگی، سرانه مدارس و نیروی انسانی است. از نظر آماری نیز تفاوتی بین نظرات شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها با شهرستان‌ها و مناطق وجود ندارد و از نظر هر دو گروه، قانون و عملکرد شوراهای موفق و مطلوب ارزیابی می‌شود. برای کارآمد و اثربخش نمودن قانون شوراهای نیز پیشنهادات متعدد و متنوعی ذکر شده است.

واژگان کلیدی: ارزشیابی، قانون شوراهای آموزش و پرورش، مشارکت، مصوبات، صورت مذاکرات، مجلس شورای اسلامی، گزارش اقتصادی.

فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی ♦ سال هفتم ♦ شماره بیست و هشتم ♦ پاییز ۹۷ صص ۱۸۵-۲۳۲

تاریخ دریافت مقاله: ۹۷/۶/۷ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۷/۷/۸

مقدمه

موضوع مشارکت، شور، مشورت و به‌ویژه مشارکت و چگونگی آن در آموزش و پرورش ملت‌ها و کشورها سابقه‌ای طولانی دارد. ایران نیز به‌عنوان یکی از تمدن‌های کهن در این زمینه سوابق درخشانی دارد. مشارکت مردم در تربیت و آموزش و پرورش را می‌توان در پیوند با دو نهاد مهم خانواده و دین بررسی کرد. همچنین در اکثر تعاریف به‌عمل آمده برای مشارکت از مفاهیم و واژه‌هایی مثل خودیاری، خوداتکایی، دخالت جمعی، تعاون، عدم تمرکز، شرکت در کاری، شریک شدن، قبول همکاری آگاهانه، اتحاد، همبستگی و پیوند دوسویه استفاده می‌کنند. از طرفی کارشناسان و صاحب‌نظران مدیریت به این باور و اعتقاد رسیده‌اند که یکی از اصولی‌ترین و علمی‌ترین راه‌های پیشرفت صنعت و خدمات و نیز رشد بهره‌وری و بهبود کیفیت خدمات و تولیدات داخلی، پیاده کردن نظام مشارکت کارکنان در سطح سازمان‌ها و مؤسسات، اعم از دولتی و خصوصی است (گیلبرت، ۱۵۳، ۲۰۱۳). امروزه تصمیم‌های استراتژیک در سازمان‌ها توسط تیم‌های مدیریتی اتخاذ می‌شود (برتوان و همکاران، ۲۰۰۱) و کار گروهی مشارکتی، محیطی امن برای تبادل اطلاعات کارکنان فراهم می‌سازد و به آن‌ها کمک می‌کند تا از یکدیگر یاد بگیرند (ملیس، ۲۰۰۲). مدیریت از آغاز پیدایش تاکنون به شیوه‌های مختلف و گاه متقابل با یکدیگر در صدد جلب همکاری و مشارکت افراد و استفاده از تمامی توان، استعداد و مهارت آنان در راه نیل به اهداف بوده است. بنابراین می‌توان گفت، مشارکت مؤثر و جدی کارکنان در فعالیت‌های سازمان و انجام امور ریشه در امیال و خواسته‌های مدیران داشته و از مباحث و مسائل مهم مدیریت است (طوسی، ۱۳۷۵: ۶۸)؛ ضمن آنکه موفقیت مدیران توانمند و کارآفرین در طول تاریخ زندگی اجتماعی انسان مرهون تشخیص نقاط مشترک و تلاش در جهت استفاده مناسب و مطلوب در مسیر همفکری و همراهی واقعی کارکنان در راستای رسیدن به هدف‌ها بوده است. نگرش تحلیلی به تاریخ و بررسی و تحلیل شکست حکومت‌ها و سازمان‌ها نشان می‌دهد هرگاه زمینه میزان مشارکت مردم در انجام امور کمرنگ شده و کاهش قابل ملاحظه‌ای داشته، بی‌تفاوتی افزایش یافته و نتیجه و پیامد آن شکست و سقوط بوده است. بنابراین تشخیص و تعیین میزان مشارکت یا عدم آن را

می‌توان به عنوان علامت هشداردهنده و یا زنگ خطر در نظر گرفت و دو مؤلفه پیروزی یا عدم توفیق مدیریت محسوب نمود. بی‌تفاوتی افراد در جامعه و یا کارکنان سازمان، آسیب عمده و یکی از انواع نارسایی‌های روانی در سازمان‌هاست که با مشارکت جدی و فعال در تضاد و تقابل است (براتون و گلد، ۲۰۱۳: ۴۳). البته مشارکت در سازمان می‌تواند با توجه به پنج بعد درجه مشارکت، قلمرو مشارکت، حدود مشارکت، مبنای مشارکت و سطح مشارکت بررسی شود (بیگی‌نیا، ۱۳۹۳: ۷۶). همچنین فنون مختلفی مثل تقسیم اطلاعات، بازخورد پیمایش، سیستم‌های پیشنهاد و روش گروه اسمی برای مشارکت کارکنان وجود دارد (بلجر، ۱۳۹۱: ۱۲۶). مک لگان و نل (۱۳۷۲) معتقدند که سازمان‌ها از صورت استبدادی به سمت سازمان‌های مشارکتی در حرکت هستند و در نهایت به سوی جهانی شدن که در آن تمام نظام‌های منطقه‌ای، محلی و سازمانی به صورت مشارکتی اداره خواهد شد پیش می‌روند. سیمونز (۱۳۸۳) اظهار می‌دارد: «مدیریت شورایی و مشارکتی و ایده جهانی شدن مدیریت شورایی و مشارکتی مستلزم فروپاشی نگرش قدیمی آمرانه مدیریت است و به کارگیری گروه‌های شهروندان را در سیاست‌گذاری گسترش می‌دهد (ص ۴۹). سر جیوانی و استارت (۱۹۹۳) بر این باورند که نظارت و مشارکت مردم در آموزش و پرورش به دلیل هماهنگی کردن و همسو کردن ظرفیت‌های افراد در بهبود و اصلاح نظام آموزشی مؤثر است. استبرگ و همکاران (۱۹۹۲) در پژوهشی بیان کرده‌اند که میان سطح مشارکت والدین در فعالیت‌های مدرسه‌ای با میزان تعهد تحصیلی دانش‌آموز رابطه مثبت وجود دارد. فورتیسن^۱ در پژوهشی با عنوان «ویژگی‌های مدرسه و مشارکت والدین در فعالیت‌های آن» دریافتند که میان مشارکت والدین با سطح موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت وجود دارد (نقل از کیری ۱۳۸۲). رابینز هم مشارکت و نفوذ مشترک یعنی میزان یا حدی که افراد درون سازمان در اتخاذ تصمیماتی که مستقیماً بر کار و سرنوشت آنها تأثیر می‌گذارد و مشارکت دارند را یکی از سی معیار و مقیاس اثربخشی سازمان می‌داند. همچنین در سطح بالایی در نظریات مدیریتی و سازمانی نئوکلاسیک‌ها و حتی نظریه‌های نوین مدیریتی و البته در سطح کمتری در نظریات مدیریت کلاسیک‌ها به روابط انسانی و جنبه‌های اجتماعی و گروهی و روابط کارکنان توجه لازم شده است. در دین مبین اسلام و احادیث و روایات نیز به بحث مشورت و مشاوره و مشارکت اهتمام خاصی شده است. آیه ۱۵۹ سوره آل عمران و آیه ۳۸ سوره شورا و نیز سخنان پیامبر اسلام (ص) که فرمود: «کسی که به مشورت با دیگران پردازد یقیناً به راه رشد هدایت خواهد شد» و امام

^۱ . Fortisen

علی (ع) فرمود: «مشورت کننده از ارتکاب خطا در امان است» و سخنان سایر ائمه اطهار و نیز ذکر ویژگی‌های افراد مورد مشورت و همچنین وظایف مشاوران و مستشاران، گویای جایگاه و اهمیت شورا در اسلام است. در کشورمان ایران نیز بحث مشارکت به معنای عام و مشارکت مردم و بخش‌های غیردولتی و دولتی نیز سابقه‌ای طولانی داشته است و تاکنون انجمن‌ها، شوراها، ادارات، سازمان‌ها، قوانین، اساسنامه‌ها، آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های متعدد و متنوعی در راستای مشارکت در آموزش و پرورش تشکیل یا تصویب شده است. در قانون اساسی، سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور، سیاست‌های کلی حاکم بر برنامه‌های توسعه، برنامه‌های توسعه، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش، قانون تأسیس و اداره مدارس و مراکز آموزشی و پرورشی غیردولتی و به‌ویژه قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش در استان‌ها و شهرستان‌ها و مناطق کشور مصوب ۱۳۷۲/۱۰/۲۶ مجلس شورای اسلامی و اصلاحات آن و همچنین آیین‌نامه‌های مربوطه، به گسترش امر مشارکت توجه خاصی شده است. از طرفی، نظارت، ارزیابی و ارزشیابی نیز در نظام مدیریت و برنامه‌ریزی و به‌ویژه سیاست‌های تقنینی از جایگاه خاصی برخوردار است و در واقع کنترل، نظارت و برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مکمل یکدیگرند و مانند دو بال عمل می‌کنند. تایلر، ارزشیابی را وسیله‌ای جهت تعیین میزان موفقیت برنامه در رسیدن به هدف‌های مطلوب موردنظر تعریف می‌کند (کیامنش، ۱۳۷۱: ۱۶). کرونباخ، ارزشیابی را فرایند گردآوری و کاربرد اطلاعات به‌منظور اخذ تصمیمات در مورد برنامه می‌داند. پاتون (۱۹۹۷: ۲۳)، ارزشیابی را فعالیت‌ها، ویژگی‌ها و برون‌داده‌های برنامه به‌منظور قضاوت درباره برنامه، بهبود اثربخشی برنامه و یا اطلاع‌رسانی برای تصمیم‌گیری جهت برنامه‌ریزی آینده تعریف کرده است. البته در این زمینه رویکردها و الگوهای مختلف ارزشیابی وجود دارد که در تحقیق مرتبط با این مقاله بیشتر از روش‌های تلفیقی استفاده شده است؛ یعنی تلفیق قاعده‌مند روش‌های کمی و کیفی ارزشیابی با هم. ضمن آنکه قانون و سیاست هم از دایره ارزیابی خارج نیست و به‌محض اینکه ضرورت پرداختن به یک مسئله عمومی تشخیص داده شد و راه‌حلی‌هایی متفاوت برای آن مطرح و از میان آن‌ها تعدادی انتخاب شد و به مرحله اجرا درآمد، دولت‌ها و مجالس باید به ارزیابی چگونگی عملکرد قانون و سیاست بپردازند. قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها و مناطق نیز به‌عنوان یک قانون مهم و فراگیر در آموزش و پرورش به ارزیابی نیاز دارد تا در پرتو نتایج ارزیابی و بررسی و تعیین میزان موفقیت در تحقق اهداف، اجرای صحیح، تحلیل پیامدهای آن و ... بتوان قانون را متناسب با

شرایط امروز اصلاح کرد. لذا با توجه به موضوع مهم و زیربنایی مشارکت و تمرکززدایی در نظام تصمیم‌گیری آموزش و پرورش و در آستانه ۲۴ سالگی قانون تشکیل شوراهای و فراگیر شدن آن در کشور و نیز انتظارات، اهداف و وظایف مورد نظر دولت و قانون‌گذار و مجریان اصلی آن در وزارت آموزش و پرورش از این قانون، ضروری بود تا با یک مطالعه علمی و پژوهشی، فرایندی شده این قانون، میزان تحقق اهداف آن و میزان موفقیت و عملکرد شوراهای آموزش و پرورش در استان‌ها و شهرستان‌ها و مناطق مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد؛ چرا که ارزیابی و ارزشیابی یک قانون، سیاست و یا برنامه از وظایف مهم مدیران است تا در پرتو آن و شناخت فرصت‌ها و تهدیدها و قوت‌ها و ضعف‌ها بتوان با اصلاحات پیشنهادی و یا ارائه لایحه‌ای جامع و اثربخش و کارآمد و متناسب با شرایط و تحولات فعلی و آینده جامعه و نظام آموزشی کشور تدوین و مراحل تصویب آن طی شود. امید است این مقاله بتواند رافع بخشی از چالش‌ها، مشکلات و مسائل نظام تصمیم‌گیری در حوزه مهم، اساسی، پیچیده و حساس آموزش و پرورش باشد که وظیفه شکوفاشدن استعدادها، تربیت نیروی انسانی، انتقال میراث فرهنگی، سرمایه انسانی، رشد و توسعه کشور را بر عهده دارد...

پیشینه تحقیق

به‌رغم اینکه موضوع مشارکت، مشورت و شورا از مبانی محکم دینی، علمی، مدیریتی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و قانونی برخوردار است لیکن رشد و پدیده مشارکت هنوز به‌گونه‌ای قابل قبول است. یکی از عواملی که می‌تواند از گسترش تیزگام مشارکت جلوگیری نماید، فقدان فلسفه‌ای است که زیرساز کوشش‌های مشارکت‌جویانه را استوار و فهم آن را آسان سازد و تعهد به آن را تقویت کند. از طرفی، مشارکت پدیده‌ای ذهنی است که باید در فرهنگ مردم جای خود را توسعه دهد و با بسیاری از ذهنیات قالبی و پیش‌داوری‌های نادرست مقابله نماید. همچنین برخی از نظام‌های سیاسی و دیوان‌سالاری بزرگ و متمرکز بنا به دلایل مختلف اختیار تصمیم‌گیری را به‌شدت متمرکز و مشارکت را محدود می‌نمایند. لذا اگرچه در زمینه مشارکت قانون نسبتاً خوبی داریم لیکن به نظر نمی‌رسد شاهد کارایی و اثربخشی لازم در این زمینه باشیم و از ظرفیت‌های آن خوب استفاده شده باشد که می‌توان کسری مستمر اعتبارات و بودجه آموزش و پرورش را به‌عنوان یکی از این ناکارآمدی‌ها ذکر نمود. قاسمی (۱۳۸۱) در مطالعه‌ای که درخصوص تحقق اهداف شوراهای آموزش و پرورش در شهرستان‌ها و مناطق آموزشی استان اصفهان انجام داد، نشان داد که مساعد ساختن نظارت مردم بر

آموزش و پرورش از جمله مصادیق تحقق اهداف شوراهای آموزش و پرورش است لیکن نتایج برخی پژوهش‌ها نشان داد که آنها در فراهم کردن زمینه نظارت مردم بر آموزش و پرورش موفقیت چندانی نداشته‌اند.

سالاریان (۱۳۷۹)، درباره این عدم موفقیت می‌گوید: «نظام شورایی با نظام متمرکز اجرایی کشور سنخیتی نداشته، اجرای قوانین شوراهای آموزش و پرورش عملی برخلاف یک عادت دیرینه ملی است. تقوی‌طلب (۱۳۸۰) در تحقیقی با عنوان «بررسی چگونگی توسعه فرهنگ مشارکت‌های مردمی در آموزش و پرورش استان‌های منطقه یک کشور» موانع اجرای قانون شوراها را از نظر اعضا شامل: نبود امکانات، عدم ضمانت اجرایی، عدم اختیارات کافی شوراها، عدم آگاهی مسئولان و مردم از قانون شوراها، قانون‌مند نبودن امور، عدم همکاری افراد متخصص، دولتی بودن شوراها، کمبود تبلیغات، تکیه بر مسائل اقتصادی و مادی، نبود نماینده معلمان در شوراها، حاکمیت فرهنگ سنتی، تضاد میان نظام اجرایی و شورایی و تشریفاتی بودن قانون شوراها دانسته است. نصر و همکاران (۱۳۸۶) در تحقیقی با عنوان «ارزیابی عملکرد شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها در فراهم ساختن زمینه نظارت مردم بر آموزش و پرورش» نشان داد که در مجموع، شوراهای آموزش و پرورش در فراهم کردن زمینه نظارت مردم بر آموزش و پرورش عملکرد ضعیفی داشته‌اند و از جمله دلایل آن، فعال نبودن انجمن اولیا و مربیان، تأثیر مشکلات مالی، عدم آگاهی از وجود شورا، ضعف راهکارهای قانونی و دستورالعمل‌های اجرایی، دیدگاه غلط مسئولان، تمرکزگرایی، ضعف فرهنگ نظارت و فاصله میان آموزش و پرورش و سایر بخش‌های جامعه بوده است. اگرچه تحقیق عزیزی (۱۳۹۵)، تأثیر مدیریت مشارکتی بر تعهد سازمانی، ویژگی‌های شغلی و ساختاری و کاری، رفتار سازمانی و مدنی، اطاعت سازمانی، توسعه شغلی، خودبالندگی، ابتکارات فردی و وفاداری سازمانی را تأیید نموده است. بر این اساس و از آنجا که ارزشیابی جامعی در سال‌های جدید در خصوص اجرای قانون شوراها به عمل نیامده و اطلاعات اساسی و معتبری در اختیار نیست، به نظر می‌رسد در آستانه ۲۴ سالگی قانون شوراها، بررسی، بازنگری و تدوین و ارائه لایحه‌ای جدید ضروری باشد. لذا سؤال اساسی در این ارزیابی و تحقیق این است که: تا چه حد قانون و شوراها آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها و مناطق کشور در تحقق اهداف و وظایف خود موفق بوده‌اند و برای اثربخشی و کارایی بیشتر این قانون چه اصلاح و الحاقی لازم است؟

اهمیت و ضرورت موضوع و مسئله تحقیق

یکی از مهم‌ترین راه‌های ایجاد انگیزه در انسان، مشارکت دادن او در امور است و مشارکت فرایند پیوسته‌ای است که اعضا را در کلیه مراحل اعم از برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری، اجرا، نظارت، ارزشیابی و سهمیم بودن در منابع درگیر می‌کند. همچنین مشارکت فرایندی چندبعدی است که یک وجه آن فعالیت آموزشی، فرهنگی، زیست‌محیطی، سیاسی و اقتصادی را شامل می‌شود و وجه دیگر آن، فرایندی چندبعدی است که نه تنها مشروعیت خود را از قوانین بلکه از ریشه تاریخی و سنت‌های فرهنگی، اجتماعی و باورهای فردی می‌گیرد. از طرفی، نظام مدیریت مشارکتی یکی از نظام‌های مدیریت پویاست که نقش مهمی در توسعه منابع انسانی سازمان‌ها ایفا می‌کند. چنانچه نظام مدیریت مشارکتی و اجرای آن با موفقیت همراه باشد از مزایا و پیامدهایی چون اعتماد به نفس و خودباوری، بهبود روابط انسانی، تقویت انگیزه، بهبود گردش کار، بروز خلاقیت و نوآوری، تقلیل هزینه‌ها، احساس مالکیت و تعلق به سازمان، تقویت روحیه گروهی، تعهد بیشتر، کاهش تنش‌ها، توجه به نیازها و شرایط و اولویت‌ها، بهبود کیفیت، توسعه اطلاعات و مهارت‌ها و... را به دنبال خواهد داشت.

بدیهی است که در تصمیمات برآمده از مشورت و نظرات گروه، انحراف به نازل‌ترین سطح ممکن می‌رسد و شرایط تحقق تصمیم‌ها به درستی فراهم می‌شود، چون گروه با بینش و آگاهی و تعهد نسبت به تصمیم‌ها از آن حفظ و حراست می‌کند (فیشر و آلفورد، ۲۰۱۰: ۱۱۳). از این رو، پیشرفت جامعه در تمام عرصه‌ها بستگی به مشارکت افراد در عرصه‌هایی است که در آن فعالیت دارند، درواقع می‌توان گفت که رمز بقای جامعه در مشارکت نهفته است (دنیسون، ۲۰۱۰: ۵۶).

از این رو در راستای تمرکززدایی، مزیت یک طراح و برنامه‌ریز خرد، نزدیک شدن به اجتماعات محلی و همکاری با آن است. تجارب زنده و روابط این امکان را به برنامه‌ریز خرد می‌دهد که پیچیدگی‌های حیطه محلی را بهتر درک کند (عباسی، ۱۳۹۵: ۳۵). همکاری و مشارکت اجتماع محلی و داخلی، یکی از چند پیش‌نیاز لازم برای مستحکم کردن ظرفیت در ظرفیت برنامه‌ریزی محلی و غیرمتمرکز است که نکته اول به مشارکت و همکاری و نکته دوم به تعهد اطلاق می‌شود و این مسئله شامل شناخت اهمیت اقدامات جدید و داشتن اهداف توسعه‌ای برای حمایت از اجرای آن است (عباسی، ۱۳۹۵: ۳۷). بر اساس همین نیازها و شرایط قانون شوراها به تصویب مجلس رسید و یکی از قوانین موقتی است که درصدد بهره‌مندی از ظرفیت‌های مختلف جامعه در جهت رشد و توسعه نظام آموزشی کشور است. حال با توجه به

اینکه تحقق مشارکت و نظارت مردم در آموزش و پرورش و بهره‌گیری از کلیه منابع و امکانات جهت تأسیس، توسعه و تجهیز فضاهای آموزشی و پرورشی و تسهیل فعالیت‌های اجرایی آموزش و پرورش از اهداف این قانون است و نظارت و ارزشیابی از میزان تحقق این اهداف و چگونگی انجام وظایف برای رسیدن به این هدف‌ها می‌تواند در شناخت بیشتر مدیران و دست‌اندرکاران از قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای مرتبط با این قانون مؤثر واقع شود. لذا مقاله نشان خواهد داد که این قانون به بازنگری نیاز دارد یا خیر؟ همچنین می‌تواند برخی از موانع مشارکت در آموزش و پرورش را مشخص و با ارائه راهکارهایی در حل مشکل نظارت و مشارکت مردم و کارگروهی در آموزش و پرورش زمینه تصمیم‌گیری‌های مناسب‌تری را از سوی وزارت آموزش و پرورش، بخش غیردولتی، شوراهای اسلامی شهر و روستا و مجلس شورای اسلامی فراهم نماید.

اهداف تحقیق

۱. بررسی و ارزشیابی میزان موفقیت قانون و شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق کشور در تحقق اهداف و وظایف مرتبط
۲. ارائه پیشنهادها، اصلاحی و الحاقی به قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق کشور برای اثربخشی و کارایی بیشتر

سؤال‌های تحقیق

۱. تا چه حد قانون و شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق کشور در تحقق اهداف و وظایف مرتبط موفق بوده‌اند؟
۲. برای اثربخشی و کارایی بیشتر قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق کشور چه اصلاح و الحاقی لازم است؟

روش تحقیق

در این تحقیق از روش آمیخته و از بعد ارزشیابی از روش ارزشیابی تلفیقی استفاده شده است. روش‌های تحقیق آمیخته شامل جمع‌آوری، تحلیل و ترکیب رویکردهای کمی و کیفی است که در مطالعه تکی یا مجموعه‌ای از مطالعات به کار برده می‌شود. مفروضه اصلی این است که ترکیب کردن رویکردهای کیفی و کمی درک و شناخت بهتری از مسئله ارائه می‌دهد تا استفاده از یکی از این رویکردها به تنهایی (کمی یا کیفی) (دلاور و کوشکی، ۱۳۹۲: ۳).

لذا زمانی که تنها یکی از رویکردهای کیفی یا کمی به خودی خود برای بررسی شناسایی مسئله تحقیق کافی نباشد روش‌های تحقیق آمیخته طرح‌های دارای اولویتی هستند که راهگشاست. از آن رو که داده‌های کمی و کیفی تصویری روشن و کامل‌تری از نگرش‌های شرکت‌کنندگان در تحقیق فراهم می‌نماید. مثلاً هنگامی که یک روش کمی مثل تحقیق همبستگی می‌تواند با استفاده از داده‌های کیفی ارتقاء یابد یا هنگامی که یک طرح کیفی می‌تواند با استفاده از داده‌های کمی غنی‌تر شود، روش آمیخته نسبت به سایر روش‌ها ارجحیت دارد. از طرفی، در تحقیقات کمی فرضیه‌ای آزمون می‌شود لیکن در تحقیقات کیفی فرضیه‌ای تولید می‌شود؛ ضمن آنکه در تحقیقات کیفی با متغیرها سروکار نداریم لیکن با مقوله‌ها، طبقات، برداشت‌ها تأملات سروکار داریم و کلیه پژوهش‌های کیفی را نیز می‌توان در پنج طبقه: پدیدارشناسی، پژوهش‌های گراند تئوری یا بنیادی، پژوهش‌های قوم‌نگاری، پژوهش‌های زمینه‌یابی و پژوهش‌های روانی قرار می‌گیرند که در بخش کیفی بیشتر از نظریه داده‌بنیاد^۱ استفاده شده یعنی نظریه‌ای که مستقیماً از داده‌هایی استخراج شده است که در جریان پژوهش و به‌صورت منظم گردآمده و تحلیل می‌شوند و منظور از نظریه هم مجموعه مقوله‌های پرورده است و مقولات مهم هم در نظریه بنیادی حساسیت نظری، مرور ادبیات، استفاده از متون در نظریه‌های بنیادی و نظم دادن مفهومی است. لذا عناصر اصلی گراند تئوری مفاهیم، مقوله‌ها (طبقه) ابعاد و قضیه‌ها هستند. در این تحقیق، در تحلیل صورت‌جلسات شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها در دو سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ و نیز مصاحبه با حقوق‌دانان و وزارت آموزش و پرورش از رویکرد کیفی و در بررسی دیدگاه اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها نسبت به ارزیابی مؤلفه‌ها و ابعاد و شاخص‌های مطرح در متن قانون شوراها از رویکرد کمی (توصیفی - پیمایشی) و از پرسشنامه استفاده شده است. همچنین برای بررسی شرایط خاص زمان بررسی قانون در سال ۱۳۷۲ نیز از تحلیل صورت مذاکرات مجلس شورای اسلامی استفاده شده که به‌نوعی روش کیفی است. به عبارت دقیق‌تر، در روش تحقیق ذکر شده از طرح مثلث‌سازی استفاده شده؛ یعنی روش‌های کمی و کیفی را در یک دوره و چارچوب زمانی یکسان و هم‌زمان (درهم‌تنیده) اجرا کرده‌ایم. یعنی از طریق جمع‌آوری نتایج جداگانه دو نوع داده را تکمیل و سپس در حین تجزیه و تحلیل دو مجموعه آنها را ترکیب می‌کنیم. درخصوص تجزیه و تحلیل صورت‌جلسات شوراهای آموزش و پرورش ۱۷ استان کشور هم باید گفت که به دو روش انجام شد که پس از انجام هر دو روش معلوم شد نتایج در هر دو

روش تقریباً مشابه بود. یکی اینکه در ابتدا مفهوم‌سازی شد، یعنی پس از مطالعه قانون شوراهای و سوابق تحقیقی و مطالعه صورت‌جلسات، ابتدا ۶ مقوله و بعد ۱۳ مقوله معین کردیم و آنگاه با مطالعه دقیق صورت‌جلسات سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵، هر مصوبه مطالعه و برحسب اینکه به کدام ۱۳ مقوله تعلق دارد با خط نشان مشخص شد که با جمع کردن آنها معلوم شد مصوبات در کدام مقوله و بعد بیشتر است. لیکن روش دوم که منطقی‌تر به نظر رسید و علمی‌تر هم هست و محور گزارش تحقیق در این زمینه است این بود که ما در ابتدا صورت‌جلسات را با دقت مطالعه و سپس مفهوم اصلی آن مصوبه و صورت‌جلسه را استخراج و نوشتیم. آنگاه بررسی کردیم که این مصوبه به چه مقوله و بعدی بیشتر تعلق دارد لذا کلیه مصوبات در نهایت به ۱۵ مقوله تقسیم شد که در بخش ابزار تحقیق و تجزیه و تحلیل داده‌ها به آن خواهیم پرداخت و اساس تحلیل صورت‌جلسات همین روش بوده است. پرسشنامه تحقیق هم که شامل سؤالات بسته پاسخ و بازپاسخ بود برای بررسی نظرات و عملکرد شوراهای نسبت به قانون شوراهای مورد استفاده قرار گرفت که در بخش مربوطه توضیح خواهیم داد. همچنین با توجه به اینکه این تحقیق از بعدی نوعی ارزشیابی و ارزیابی هم محسوب می‌شود از ارزیابی تلفیقی هم استفاده کرده‌ایم یعنی رگه‌هایی از انواع الگوها و روش‌های ارزیابی در این تحقیق مشاهده می‌شود.

جامعه آماری

جامعه آماری، مجموعه‌ای از آزمودنی‌هاست که در یک یا چند صفت مشترک هستند (دلاور، ۱۳۸۷: ۳۳). به عبارت دیگر، مجموعه‌ای از افراد یا واحدها که دارای حداقل یک صفت مشترک باشند (سرمد، بازرگان، حجازی، ۱۳۷۷: ۱۷۷). در این پژوهش جامعه آماری به دلیل تنوع و گستردگی آن شامل موارد ذیل است:

۱. اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها و مناطق کشور.
۲. مصوبات جلسات شوراهای آموزش و پرورش استان.
۳. صورت مذاکرات مجلس شورای اسلامی در ارتباط با قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها و مناطق کشور.
۴. حقوق‌دانان مسئول و مرتبط با قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق کشور.
۵. گزارش‌های مستند از شرایط اقتصادی حاکم بر کشور در زمان بررسی و تصویب قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق کشور.

حجم نمونه تحقیق

با توجه به زمان بر و هزینه بر بودن تحقیق پیرامون تمامی اعضای جامعه آماری از نمونه گیری استفاده می شود که در پژوهش های علوم رفتاری روش های متداولی از جمله نمونه گیری تصادفی ساده، نمونه گیری تصادفی سیستماتیک، نمونه گیری طبقه ای، نمونه گیری خوشه ای و نمونه گیری چند مرحله ای استفاده می شود. لذا در این تحقیق و با توجه به اینکه روش تحقیق از نوع آمیخته است از روش های نمونه گیری مختلفی به شرح ذیل استفاده شده است:

۱. انتخاب اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان ها و شهرستان ها و مناطق کشور به تعداد ۵۳۵ نفر (۱۰۵ نفر از شوراهای استان ها و ۴۲۰ نفر از شهرستان ها و مناطق).

۲. مصوبات ۹۱۴ جلسه شوراهای آموزش و پرورش استان ها (۵۴۲ مصوبه سال ۱۳۹۴ و ۳۷۲ مصوبه سال ۱۳۹۵).

۳. صورت مذاکرات جلسات شماره ۱۶۵، ۱۶۴، ۱۶۳، ۹۳، ۱۶۶ و ۱۸۵ مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۷۲.

۴. مصاحبه با شش نفر از حقوق دانان مسئول در آموزش و پرورش.

۵. گزارش های اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی در سال های ۱۳۷۱ الی ۱۳۷۴.

لازم به ذکر است عوامل مختلفی در تعیین و حجم نمونه دخالت دارند، از جمله نوع پژوهش، گروه نمونه برای پژوهش، روش پژوهش، همگونی بین افراد جامعه، ملاحظات زمانی، امکانات مالی و نیروی انسانی که با توجه به این عوامل باید گفت بر اساس جدول مورگان و فرمول کوکران $n = \frac{nt2p(1-p)}{nd2+t2(1-p)}$ و با توجه به کل جامعه آماری اعضای شوراهای آموزش و پرورش ۷ استان و ۲۸ شهرستان و منطقه تعداد ۲۲۵ نفر مورد نیاز بود، لیکن اگر کل کشور را در نظر می گرفتیم ۴۷۵ نفر نیاز بود لذا ۵۳۵ پرسشنامه برای ۷ استان و ۲۸ شهرستان ارسال شد که اگر تعدادی تکمیل و ارسال نکنند مشکل اساسی پیش نیاید در نهایت تعداد ۲۶۵ پرسشنامه به سازمان مدارس غیردولتی و توسعه مشارکت های مردمی و اصل و تحویل گردید و از آنجا که اگر جامعه آماری را شوراهای آموزش و پرورش ۷ استان و ۲۸ شهرستان در نظر بگیریم، تعداد ۲۲۵ کافی است و اگر هم کل کشور را جامعه آماری بدانیم چون نوع تحقیق آمیخته است و داده های کمی و کیفی مکمل همدیگرند و ترکیب کردن رویکردهای کمی و کیفی درک و شناخت بهتری از مسئله ارائه می دهد تا استفاده از یکی از این رویکردها (کمی و

بررسی و ارزشیابی اجرای قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق و... ۱۹۷

کیفی) و در این تحقیق به اشباع داده‌ها هم رسیدیم، یعنی جایی که افزایش حجم داده‌ها و نمونه تأثیری بر نتایج ندارد پس نتایج حجم نمونه قابل تعمیم است.

روش نمونه‌گیری

۱. در انتخاب حجم نمونه، اعضای شورای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی و تصادفی ساده استفاده شد. به این صورت که در ابتدا و بر اساس شاخص‌های برخورداری از امکانات و فعالیت‌ها و عملکردهای استان‌ها، به‌جز شهر تهران، کشور به سه بخش برخوردار، نیمه برخوردار و کم برخوردار با مشورت تعدادی از کارشناسان و مشاوران مرتبط با قانون شوراهای تقسیم و سپس از هر حوزه دو استان به شیوه تصادفی و از هر استان هم چهار شهرستان به شیوه تصادفی ساده به شرح ذیل انتخاب شدند. استان تهران هم به‌عنوان یک حوزه ویژه انتخاب شد که اعضای شورای شهر تهران و اعضای شوراهای چهار شهرستان از استان تهران- به‌جز اسلامشهر که در مرحله اجرای آزمایش انتخاب و ۱۶ نفر پرسشنامه را تکمیل و ارسال کردند- در این تحقیق شرکت کردند.

الف) استان‌های برخوردار: خراسان رضوی (شورای استان و شهرستان‌های سبزوار، نیشابور، نواحی ۱ و ۷ و ۲ جایگزین شد) و مازندران (شورای استان و شهرستان‌های آمل، بابل، بهشهر و ناحیه ۲ ساری)

ب) استان‌های نیمه برخوردار: اردبیل (شورای استان و شهرستان‌های مشکین‌شهر، پارس‌آباد، مغان و ناحیه ۳ اردبیل) و لرستان (شورای استان و شهرستان بروجرد- درود- نورآباد- دلفان و ناحیه ۱ خرم‌آباد)

ج) استان‌های کم برخوردار: چهارمحال و بختیاری (شورای استان و شهرستان‌های بروجرد- لردگان- فارسان و ناحیه دو شهرکرد) و سیستان و بلوچستان (شورای استان و شهرستان‌های زابل- ایرانشهر- سراوان و ناحیه ۲ زاهدان)

د) استان تهران (ویژه) شامل (شورای آموزش و پرورش شهر تهران و شهرستان‌های پاکدشت- رباط کریم- شهریار و ملارد)

توضیح: اسلامشهر هم به‌عنوان شهرستان محل اجرای آزمایشی پرسشنامه‌ها از قبل انتخاب شده بود.

۲. درخصوص مصوبات جلسات شوراهای آموزش و پرورش ۷ استان نمونه‌گیری به عمل نیامد و کلیه ۹۱۴ مصوبات جلسات واصله مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۳. درخصوص صورت مذاکرات مجلس نیز کلیه جلسات مربوط به بررسی قانون شوراها در شور اول و دوم و شامل جلسات ۹۳، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶ و ۱۸۵ مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۷۲ مورد مطالعه و تجزیه و تحلیل قرار گرفت و شیوه خاصی از نمونه گیری نداشتیم.

۴. درخصوص شیوه انتخاب حقوق دانان آموزش و پرورش نیز که به عنوان خبرگان از آنها استفاده شده است، بر اساس شرایط و ویژگی هایی مثل برخورداری از رشته تحصیلی حقوق، تجربه کافی، مدیریت و مسئولیت در آموزش و پرورش و آشنایی کافی و تسلط بر قانون شوراها، آموزش و پرورش انتخاب شدند که از این بین ۶ نفر از افراد برجسته و معروف حقوقی از حوزه حقوقی آموزش و پرورش برای مصاحبه حضوری و بحث و بررسی مواد قانونی دارای اشکال و اصلاح انتخاب شدند.

ابزارهای اندازه گیری و جمع آوری اطلاعات

مهم ترین ابزارهای اندازه گیری و جمع آوری اطلاعات در این تحقیق عبارتند از:

۱. مطالعات کتابخانه ای برای گردآوری ابعاد نظری تحقیق و ادبیات آن در حوزه های مختلف مشارکت، قوانین، سیاست گذاری، ارزشیابی مطالعات تطبیقی، اسناد بالادستی، قوانین مرتبط و... از طریق منابع کتابی، مقالات، پایان نامه ها، اینترنت، گزارش ها، تحقیقات، مصوبات، جلسات و...

۲. تحقیقات میدانی: استفاده از یک پرسشنامه تحقیقی شامل یک مقدمه توجیهی، ۷ متغیر جمعیت شناختی، ۹۲ گویه و شاخص ارزشیابی در شش بعد و مؤلفه شامل:

الف) مشارکت و نظارت مردم در آموزش و پرورش با ۲۳ گویه و شاخص؛

ب) امور و منابع مالی و معیشتی با ۲۱ گویه و شاخص؛

ج) امور و ابعاد مالی و فیزیکی و تجهیزاتی با ۱۳ گویه و شاخص؛

د) ابعاد برنامه ای (علمی - آموزشی - پرورشی - فرهنگی - نیروی انسانی) با ۱۳ گویه و شاخص؛

ه) ابعاد نظارتی - ارزیابی، ارزشیابی، گزارش و ارتباطی با ۷ گویه و شاخص؛

و) ابعاد ساختاری - اجرایی با ۱۵ گویه و شاخص.

این گویه ها و شاخص ها بر اساس طیف مقیاس فاصله ای لیکرت خیلی زیاد (خیلی خوب و کاملاً موافق) و زیاد (خوب و موافق) و متوسط (نسبتاً خوب و تا حدودی موافق) و کم (ضعیف و مخالف) و خیلی کم (خیلی ضعیف و کاملاً مخالف) و بی تأثیر (اصلاً) تنظیم شده اند که به

ترتیب نمرات ۶ و ۵ و ۴ و ۳ و ۲ و ۱ را به خود اختصاص داده‌اند.

۳. ۹۱۴ مصوبه در ۱۰۵ جلسه شورای آموزش و پرورش استان‌ها شامل ۶۰ جلسه با ۵۴۲ مصوبه در سال ۱۳۹۴ و ۴۵ جلسه با ۳۷۲ مصوبه در سال ۱۳۹۵ درخصوص کدگذاری و مقوله‌بندی صورت جلسات شوراها به دو صورت عمل شد؛ یکی اینکه بر اساس محورهای اصلی قانون شوراها، این قانون در ابتدا به ۶ مقوله و بعد با شاخص‌ها و کدهای خاص و سپس به ۱۳ مقوله گسترش پیدا کرد. آنگاه مصوبات هر استان در هر سال (۹۴ و ۹۵) به‌طور دقیق مطالعه شد سپس هر مصوبه برحسب اینکه چه مفهومی را مدنظر داشته در مقوله و یا طبقه مربوط به خود با یک خط نشان درج می‌شد که با جمع کردن آنها معلوم می‌شد کدام مقوله و طبقه بیشترین مصوبه را داشته است. به‌رغم دقت کافی در این روش ما از روش مناسب‌تری استفاده نمودیم که همین روش محور تحلیل ما در این گزارش است و آن‌هم به این صورت بود که در ابتدا صورت جلسات به تفکیک هر استان و سال با دقت و چند بار مطالعه می‌شد: آنگاه مفهوم اصلی هر مصوبه استخراج و یادداشت می‌شد. سپس مشابهت مصوبات بررسی و مصوباتی که مشابه هم بودند، در یک بخش دسته‌بندی شدند و مفاهیم اصلی این مصوبات مشابه هم تعیین می‌کرد که چه طبقه و مقوله‌ای را برای آنها انتخاب نماییم. بر این اساس کلیه مصوبات ۱۰۵ جلسه سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها در ۱۵ طبقه و مقوله تقسیم شد. این ۱۵ مؤلفه و مقوله عبارتند از:

۱. مشارکت و نظارت مردم در آموزش و پرورش
 ۲. امور و منابع مالی و معیشتی
 ۳. امور و ابعاد مادی و فیزیکی و تجهیزاتی
 ۴. برنامه‌های آموزشی
 ۵. برنامه‌های پرورشی و فرهنگی و بهداشتی
 ۶. برنامه‌های منابع انسانی
 ۷. برنامه‌های کلی
 ۸. هفته معلم
 ۹. پروژه مهر
 ۱۰. هفته دفاع مقدس
 ۱۱. هفته شوراها
 ۱۲. سایر همایش‌ها
 ۱۳. نظارت و ارزشیابی
 ۱۴. ساختاری و اجرایی
 ۱۵. سایر و متفرقه
۴. مطالعه و بررسی شرح صورت مذاکرات جلسات ۹۳، ۱۶۴، ۱۶۳، ۱۶۵، ۱۶۶ و ۱۸۵ مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۷۲ و تحلیل آنها
۵. مصاحبه نظام‌مند با خبرگان حقوقی در وزارت آموزش و پرورش به این صورت که در ابتدا و چند روز قبل از مصاحبه از آنان خواسته شد با مطالعه مجدد قانون شوراها و استفاده از

تجارب و تحصیلات و مطالعات قبلی با آمادگی در جلسه حضور یابند که این کار صورت گرفت. قبل از شروع بحث هم فهرستی حاوی چندسئوال اساسی پیرامون قانون شوراها در اختیار آنها قرار گرفت.

۶. مطالعه و بررسی گزارش های اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی در سال های ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۴.

روایی^۱

منظور از روایی این است که محتوای ابزار یا سؤالات پرسشنامه یا ابزار اندازه گیری دقیقاً متغیرها و موضوع مورد مطالعه را بسنجد. در مبحث روایی ذات واقعیت مورد پرسش قرار می گیرد. در این پژوهش برای بررسی روایی پرسشنامه نظرخواهی از شوراهای آموزش و پرورش استان ها و شهرستان ها از روایی صوری استفاده شد. در این رابطه باید گفت به رغم اینکه این پرسشنامه بر اساس مواد و تبصره های قانون شوراها تنظیم شده و هیچ مفهومی به آن اضافه و یا کم نشده است، با این حال از کارشناسان مرتبط با قانون مشورت لازم به عمل آمد و نظر آن ها اخذ شد؛ ضمن آنکه این پرسشنامه به صورت آزمایشی در شهرستان اسلامشهر اجرا و نتایج تحلیل گردید. در شهرستان اسلامشهر ۱۶ نفر از اعضای شوراهای آموزش و پرورش نظر خود را اعلام نمودند که این تعداد به همراه کارشناسان حوزه ستادی و ناظر محترم طرح بیشتر از ۲۰ نفر شدند.

پایایی^۲

قابلیت اعتماد و پایایی یکی از ویژگی های ابزار فنی اندازه گیری است. این مفهوم به این معنا است که ابزار اندازه گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی می دهد. دامنه قابلیت اعتماد از صفر (عدم ارتباط) تا +۱ (ارتباط کامل) است. ضریب قابلیت اعتماد نشانگر آن است که تا چه اندازه ابزار اندازه گیری ویژگی های باثبات بودن آزمودنی و یا ویژگی های متغیر و موقتی وی را می سنجد. برای محاسبه پایایی روش های مختلفی به کار می رود که در این تحقیق از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. روش آلفای کرونباخ برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه گیری از جمله پرسشنامه یا آزمون هایی که خصیصه های مختلفی را اندازه گیری می نمایند به کار می رود.

بررسی و ارزشیابی اجرای قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق و... ۲۰۱

فرمول متناسب ضریب آلفای کرونباخ در این پژوهش عبارت است از:

$$a = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum_{i=1}^k s_i^2}{s^2} \right)$$

که در آن k تعداد سؤالات و s_i^2 واریانس هر سؤال و s^2 واریانس کل سؤالات و n ضریب آلفای کرونباخ است. برای محاسبه پایایی پرسشنامه شوراهای، به صورت آزمایشی ۱۶ پرسشنامه از طریق سازمان مدارس غیردولتی و مشارکت‌های مردمی برای ۱۶ نفر از اعضای شورای آموزش و پرورش شهرستان اسلامشهر ارسال شد که محاسبه این تعداد و نیز آلفای کرونباخ و اجرای نهایی پرسشنامه‌ها و تکمیل آن از سوی ۲۶۵ نفر از اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها و مناطق در جدول ذیل آمده است.

جدول ۱. میزان پایایی پرسشنامه نظرخواهی از اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق کشور

در دو مرحله آزمایشی و نهایی

ردیف	مقوله و مؤلفه و ابعاد پرسشنامه	اجرای آزمایشی (۱۶ نفر)	اجرای نهایی (۲۶۵ نفر)
۱	مشارکت و نظارت مردم در آموزش و پرورش (۲۳ گویه)	۶۹	۹۶۵
۲	امور و منابع مالی و معیشتی (۲۱ گویه)	۸۷	۹۶۸
۳	امور و ابعاد مادی و فیزیکی و تجهیزاتی (۱۳ گویه)	۶۷	۹۶۷
۴	ابعاد برنامه‌ای (علمی-آموزشی-فرهنگی-نیروی انسانی) (۱۳ گویه)	۸۹	۹۵۹
۵	ابعاد نظارتی، ارزیابی، ارزشیابی، گزارش و ارتباطی (۷ گویه)	۶۸	۹۲۷
۶	ابعاد ساختاری-اجرایی (۱۵ گویه)	۷۱	۹۴۵
۷	کل پرسشنامه	---	۹۸۸

همان‌طور که از جدول معلوم است، در مرحله آزمایشی کم بودن حجم نمونه (۱۶ نفر) باعث کاهش میزان پایایی می‌شود. اگرچه میزان پایایی از ۶۰ تا ۷۰ صدم درصد نیز قابل قبول است لیکن مشاهده می‌شود که با افزایش حجم نمونه تحقیق از ۱۶ نفر به ۲۶۵ نفر، کلیه پایایی مقوله‌های شش‌گانه بسیار فراتر از میزان شاخص ۷۰ صدم درصدی است. به عبارتی چون میزان ضریب پایایی محاسبه شده همه مؤلفه‌ها بالاتر از ۹۰ صدم درصدند بنابراین پرسشنامه تحقیق از پایایی و اعتماد بسیار بالایی برخوردار بوده است.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌های این تحقیق در بخش توصیفی از جداول فراوانی، درصد، درصد معتبر، درصد تجمعی، نمودار و شاخص‌های میانگین، انحراف استاندارد، مینیمم، ماکزیمم و نیز

معیارهای قضاوتی استفاده شده است. لذا با توجه به مقیاس درجه بندی پرسشنامه (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم و بی تأثیر و یا مفاهیم مشابه) و نیز نمره هر مقیاس (۶-۵-۴-۳-۲-۱) و محاسبه میانگین نظری $3/5 = 1+2+3+4+5+6/6$ و با ادغام شش مقیاس در سه سطح، معیار قضاوت، پیرامون عملکرد شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها در یافته‌های توصیفی به شرح ذیل است:

۱. میانگین $2/66$ تا 1 = ناموفق و نامطلوب

۲. میانگین $4/33$ تا $2/67$ = نسبتاً موفق و نسبتاً مطلوب

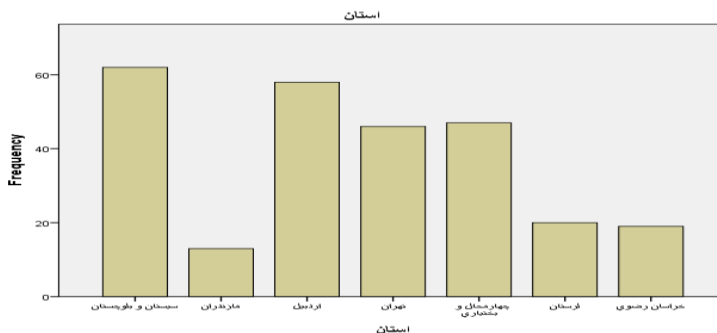
۳. میانگین 6 تا $4/34$ = موفق و مطلوب

در بخش استنباطی نیز از آزمون‌های کولموگروف-اسمیرنف (برای نرمان بودن متغیرها) و برای آزمون یکسانی واریانس‌ها از آزمون لوین و از تی تک گروهی برای بررسی میزان موفقیت کل شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها و مناطق استفاده شده است.

جدول ۲. توصیف جمعیت شناختی یافته‌های تحقیق

استان	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
سیستان و بلوچستان	۶۲	۲۳/۴	۲۳/۴	۲۳/۴
مازندران	۱۳	۴/۹	۴/۹	۲۸/۳
اردبیل	۵۸	۲۱/۹	۲۱/۹	۵۰/۲
تهران	۴۶	۱۷/۴	۱۷/۴	۶۷/۵
چهارمحال و بختیاری	۴۷	۱۷/۷	۱۷/۷	۸۵/۳
لرستان	۲۰	۷/۵	۷/۵	۹۲/۸
خراسان رضوی	۱۹	۷/۲	۷/۲	۱۰۰/۰
جمع	۲۶۵	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

نمودار ۱. توزیع فراوانی نمونه مورد بررسی بر اساس استان

بررسی و ارزشیابی اجرای قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق و... ۲۰۳

جدول ۳. یافته‌های توصیفی ابعاد و مؤلفه‌های شش‌گانه از نظر اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها

ابعاد و مؤلفه‌ها	فراوانی	انحراف استاندارد	میانگین	ماکزیمم	مینیمم
بعد مشارکت و نظارت مردم در آموزش و پرورش	۲۲۶	۰/۸۳۹۹۰	۴/۷۳۴۵	۶/۰۰	۲/۱۳
بعد امور و منابع مالی	۲۲۷	۰/۹۸۰۳۳	۴/۶۰۴۴	۶/۰۰	۱/۳۹
بعد امور و ابعاد مادی و فیزیکی	221	۱/۰۴۴۸۸	۴/۷۰۶۹	۶/۰۰	۱/۹۲
ابعاد برنامه‌ای	۲۳۳	۰/۹۹۳۲۸	۴/۷۹۲۳	۶/۰۰	۱/۶۲
بعد نظارتی، ارزیابی، ارزشیابی، گزارش و ارتباطی	۲۴۴	۰/۸۶۰۱۴	۵/۱۱۵۹	۶/۰۰	۲/۰۰
بعد ساختاری - اجرایی	۱۸۸	۰/۷۴۸۲۸	۵/۲۰۳۲	۶/۰۰	۲/۳۳

جدول ۴. یافته‌های توصیفی ابعاد و مؤلفه‌های شش‌گانه به تفکیک استان‌ها از نظر شاخص میانگین نظرات اعضای

شورای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها

ردیف	بعد و مؤلفه	سیستان و بلوچستان	مازندران	اردبیل	تهران	چهارمحال و بختیاری	لرستان	خراسان رضوی	میانگین کل
۱	مشارکت و نظارت مردم در آموزش و پرورش	۴/۶۵	۴/۸۹	۴/۸۶	۴/۷۱	۴/۵۵	۴/۷	۴/۹۸	۴/۷
۲	امور و منابع مالی	۴/۵۳	۴/۶۷	۴/۷	۴/۶۹	۴/۳	۴/۴۷	۵/۰۶	۴/۶
۳	امور و ابعاد مالی و فیزیکی و تجهیزاتی	۴/۷۴	۴/۴۴	۴/۷	۴/۵۹	۴/۵۸	۴/۶۸	۵/۳۳	۴/۷
۴	برنامه‌های آموزشی، پرورشی، نیروی انسانی و...	۴/۷۹	۴/۸۱	۴/۷۹	۴/۷۱	۴/۸۱	۴/۴۹	۵/۱۵	۴/۷
۵	بعد نظارتی، ارزیابی، ارزشیابی، گزارش و ارتباطی	۴/۹۷	۴/۸۶	۵/۱۷	۵/۲۱	۵/۰۶	۵/۰۹	۵/۴۶	۵/۱
۶	بعد ساختاری و اجرایی	۴/۹	۵/۳۱	۵/۲۴	۵/۴۴	۵/۲	۵/۲۱	۵/۵۲	۵/۲
	میانگین استانی	۴/۷۶	۴/۸۳	۴/۹۱	۴/۸۹	۴/۷۵	۴/۷۷	۵/۲۵	۴/۸

جدول ۵ اطلاعات حاصله از نظر اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها در خصوص اشکالات و نواقص قانون شوراهای ابعاد مختلف (شکل ظاهری و نگارش، محتوا، ساختار، منطق، زبان، کلی و یا جزئی بودن، شفاف بودن، کارآمد بودن، معیارهای ارزشی، تناسب با اسناد بالادستی، درست بودن (اثربخشی)، اجرایی بودن و سایر ملاک‌ها و شاخص‌های مهم) که این قانون را در اجرا و تحقق اهدافش ناکام می‌گذارد. در این زمینه باید گفت به دلیل تخصصی بودن این بحث تعداد کمی از پاسخ‌دهندگان به این سؤال پاسخ داده بودند که پاسخ همگی به شرح ذیل مورد بررسی قرار می‌گیرد. فراوانی پاسخ‌دهندگان از یک نفر تا چند نفر در نوسان بوده‌اند.

ردیف	ماده - تبصره - بند	دلایل نقص و مشکل ماده یا تبصره	ذکر پیشنهاد (اصلاحی - جایگزین - حذفی)	فراوانی	درصد
۱	۱۳	- بندهای ۲-۳-۴ - آوردن کلمه تا قبل از (۵٪) - عدم شفافیت - پیش‌بینی نشدن اهرم نظارتی - عدم اثربخشی - عدم تأمین منابع مالی عوارض - عدم مشخص شدن هزینه کرد - عدم تبدیل به احسن کردن - ساختمان‌ها و زمین‌های مرتبط - خارج شدن منبع مهم درآمدی (بند ۲) با قانون تجمیع عوارض و ارزش افزوده	- ارائه لایحه برای اخذ ۵٪ عوارض بعد از جریمه (غیر از جریمه) - تعیین دقیق میزان و چگونگی دریافت - لحاظ کردن اهرم نظارتی - رفع ابهام - اجرایی شدن قانون - راه‌اندازی سامانه هزینه‌ها - به‌روزرسانی و انجام به‌موقع دریافت هزینه‌ها - اختصاص عواید به مصرف تعمیر و تجهیز - با وضع قانون اختیار بیشتری داده شود - منابع پیشنهادی به‌عنوان منبع درآمد منطقه - در اختیار دبیرخانه شورا قرار گیرد - حذف (تا) از ۱ تا ۵ درصد	۱۷	۳۶
۲	۱۶	- عدم اجرا توسط شهرداری - عدم حضور اعضاء در شهرداری‌ها - عدم ضمانت اجرایی مصوبات شوراها - عدم اعتبار خرید زمین توسط آموزش و پرورش - بیان تا ۵ درصد - ابهام در خصوص اشتراک منبع این ماده با بند (۳) ماده (۱۳) - ۵ درصد عوارض شهرداری	- اقدام اجرا توسط استانداری - نظارت شورا بر عوارض تا ۵ درصد شهرداری‌ها - برگرداندن الحاقیات ماده (۱۸) - الزام شهرداری‌ها به اختصاص ۵ درصد از محل فروش درآمد تجاری - اجرای ماده (۱۷) - واریز عوارض شهرداری و سایر منابع به میزان مشخص به حساب آموزش و پرورش	۷	۱۵
۳	۱۸	- حذف (۴) بند الحاقی	- برگشت (۴) تبصره الحاقی - عمل کردن شهرداری‌ها مطابق با آیین نامه‌های اجرایی - لحاظ کردن در بودجه‌های سنواتی و الزام وزارت راه و شهرسازی به رعایت قانون	۶	۱۳
۴	۸	- بندهای ۲-۳-۴-۶-۸-۱۱-۱۳-۱۵ و تبصره - عدم وجود آیین‌نامه اجرایی و ضمانت اجرایی - کسری نیروی انسانی در مناطق محروم - عدم وجود آیین‌نامه اجرایی و ضمانت اجرایی بند (۱۳)	- مغفول نماند - پرداخت فوق‌العاده خاص و کارانه ضابطه‌مند شود - برخلاف سایر دستورالعمل‌های وزارتی است - در نظر گرفتن مزایایی برای حضور نیروی انسانی در مناطق محروم - پیشنهاد وضع عوارض برای بند (۳) ماده	۵	۱۱

		(۸) به مراجع درآمدا (بانک‌ها) - اخذ ضمانت اجرایی برای مؤسسات وبانک‌ها			
۵	۱۰	- شفاف نبودن موضوع و الزامی نبودن آن - عدم وصول عوارض و عدم مسئول پیگیر - عدم شفاف‌سازی	- ملزم نمودن شهرداران به ارائه گزارش سالانه به مقامات بالادستی درخصوص کمک‌های خود به آموزش و پرورش از محل وصول عوارض - وضع قانون الزام آور و تعیین مسئول مستقیم - گزارش‌گیری نهایی از طریق مراجع قانونی	۵	۱۱
۶	۵	عدم هماهنگی شوراهای با شهرداری‌ها برای تعیین تکلیف زمین‌های آموزش و پرورش	اختیار بیشتر به آموزش و پرورش و بازکردن دست آن با نظارت دقیق	۲	۴
۷	۱۲	عدم ارائه گزارش از سوی آموزش و پرورش	سه‌ماهه گزارش نمایند نه یک‌ساله	۲	۴
۸	۴	سطحی است	ضرورت بازنگری وظایف شورای استان	۱	۲
۹	۷	مدت عضویت شورا	رفع تبعیض در مدت زمان عضویت اعضای حقیقی و حقوقی	۱	۲
۱۰	۱۷	عدم اجرا توسط شورای عالی شهرداری	عمل کردن شهرداری‌ها مطابق آیین‌نامه‌های اجرایی	۱	۲
جمع			۴۷	۱۰۰	درصد

توضیح: به دلیل کاهش صفحات فقط به چند مورد از جداول توصیفی تحقیق اشاره شده است.

خلاصه جمع‌بندی نظرات حقوق‌دانان: (ماحصل مصاحبه‌ها و جلسات بحث و بررسی)

مواد ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۳ و ۱۶ و ۱۸ قانون شوراهای به اصلاح و بازنگری نیاز دارند که با مجموعه مذاکرات و مباحث بعدی منجر به پیشنهادهایی شد که در بخش پیشنهادها مواد قانونی ارائه شده‌اند.

جدول ۶ بررسی مذاکرات جلسات کمیسیون آموزش و پرورش و مشروح مذاکرات و صحن علنی مجلس شورای اسلامی و دیدگاه موافقین و مخالفین در جلسات ۱۶۳، ۹۳ تا ۱۶۶ و ۱۸۵ در ارتباط با قانون شوراهای و مندرج در روزنامه رسمی کشور که نشان‌دهنده وجود دو دیدگاه متفاوت است. نظرات موافقین لایحه و مخالفین لایحه در زمینه کلیات لایحه یا مواد و تبصره‌هایی از آن را به‌طور خلاصه در جدول زیر منعکس کرده‌ایم.

دلایل موافقین لایحه	دلایل مخالفین لایحه
- حساسیت وزارت آموزش و پرورش - جمعیت آموزش و پرورش - رسالت عظیم آموزش و پرورش - یاری اداره کنندگان آموزش و پرورش در کشف و تحلیل مسائل آموزش و پرورش - کاهش ضریب سهو اداره کنندگان وزارت آموزش و پرورش در تدوین و تنظیم طرح‌های آموزش و پرورش و تعیین اولویت‌ها - مشکلات آموزش و پرورش - ۱۷/۵ میلیون نفر دانش آموز - بالغ بر ۸۰۰ هزار نفر کادر آموزشی، پرورشی و اداری - نیاز به امکانات برنامه ریزی و اجرای دقیق و بی‌وقفه - مدارس چندشیفت، کلاس‌های متراکم و پر تعداد - ایجاد زمینه در جهت مشارکت و نقش مردم - تمرکززدایی در تصمیم‌گیری‌ها، برنامه‌ریزی‌ها و اجرائیات - شناسایی منابع جدید و تقویت آنان به سمت مناطق نیازمند - رفع تبعیض در تخصیص‌ها - بهینه کردن سرانه‌ها - کمک به رشد اجتماعی و فرهنگی مردم - برداشتن قدم‌های مؤثر در دگرگونی، رشد و شکوفایی آموزش و پرورش - تحقق مشارکت و نظارت مردم و استفاده از پتانسیل هر منطقه - استفاده از استعدادها - تغییرات اساسی و عمده در آموزش و پرورش - تقویت آموزش و پرورش از همه نظر - تأکید امور تربیتی و پرورشی - هدف‌های شورا دولتی نیست و بیشتر مردمی است - رفع مشکلات آموزش و پرورش - فضاهای آموزش و پرورش و کمبود و نیازها - استفاده از افراد فرهنگ‌دوست - کمک به محرومان از طریق کمک داوطلبانه مردم - کاهش فشار به دولت از طریق منابع و امکانات از جمله یاری اولیای دانش‌آموزان - تأمین منابع درآمدزا برای آموزش و پرورش - استفاده بهینه و بهتر از منابع دولتی - ایجاد درآمد و منابع متنوع برای آموزش و پرورش در این زمینه و برای نمونه، یکی از مسائل چالش‌برانگیز لایحه که موضوع اخذ شهریه بود و در نهایت این واژه از لایحه حذف شد؛ می‌توان به دو دیدگاه مخالف و موافق اخذ شهریه که توسط دونفر از نمایندگان محترم مجلس هنگام بررسی در شور دوم در صحن علنی مجلس بیان گردیده و نیز دیدگاه وزیر وقت آموزش و پرورش اشاره کرد تا با دلایل آن و شرایط سال ۱۳۷۲ بیشتر آشنا شویم: عباس عباسی (مخالف اخذ شهریه) در ماده ۸ لایحه (جلسه ۱۶۴ صفحه ۲۶) احمد پیش‌بین (موافق اخذ شهریه) در ماده ۸ لایحه (جلسه ۱۶۴ صفحه ۲۶ و ۲۷) وزیر آموزش و پرورش وقت جناب آقای نجفی (موافق اخذ شهریه) (جلسه ۱۶۴ صفحه ۲۷)	- اخذ شهریه به ضرر مستضعفین است و باید رایگان باشد - اخذ شهریه خلاف قانون اساسی است (اصل ۳۰) - تحمیل بر مستضعفین - افزایش عوارض باعث فشار به مردم می‌شود - دولتی شدن شوراها - به جای تأمین مالی، مشکل مدیریتی ایجاد می‌کند

تحلیل شرایط اقتصادی کشور در سال‌های ۱۳۷۱ و ۱۳۷۲ در زمان تدوین و بررسی و تصویب لایحه قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق کشور با استناد به گزارش‌های اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی سال‌های ۷۴-۱۳۷۱

علاوه بر بررسی دیدگاه‌های مختلف نمایندگان مجلس شورای اسلامی و وزیر وقت آموزش و پرورش نسبت به لایحه شوراهای آموزش و پرورش، لازم است به شرایط اجتماعی و اقتصادی و سیاسی آن زمان جامعه و تأثیر آن در روند بررسی و تصویب قانون هم اشاره‌ای نماییم که در این زمینه و با توجه به ماهیت و محور مشارکت مالی و اقتصادی مردم در کمک به آموزش و پرورش در لایحه مذکور، به طور اجمال به مهم‌ترین رویدادهای اقتصادی سال‌های ۱۳۷۱ و ۱۳۷۲ می‌پردازیم.

شرایط اجتماعی و اقتصادی و سیاسی در حوزه‌ها سیاست‌گذاری و تصویب قوانین بسیار مؤثر است، در این رابطه باید گفت: مهم‌ترین رویداد اقتصادی در سال ۱۳۷۱ اجرای سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز و اصلاح ساختار قیمت‌ها بود. گسترش وسیع حجم عملیات مالی دولت و رشد سریع نقدینگی، کاهش واردات و حذف برخی یارانه‌ها و نیز تعدیل نرخ ارز، موجبات افزایش سطح عمومی قیمت‌ها را در این سال فراهم آورد. تولید ناخالص داخلی با آهنگی کندتر از سال‌های قبل و با افزایشی معادل ۵/۵ درصد به رشد خود ادامه داد. ارزش افزوده کلیه بخش‌های اقتصادی از رشد مثبت برخوردار بود. در این سال موازنه پرداخت‌ها از بهبود نسبی برخوردار شد و تغییر در ذخایر خارجی بانک مرکزی از ۱/۲ میلیارد دلار در سال ۱۳۷۰ به ۱۶۶ میلیون دلار در سال ۱۳۷۱ محدود گردید. روند افزایشی واردات گمرکی که از سال ۱۳۶۸ آغاز شده بود در این سال متوقف شد و به ۲۳/۸ میلیارد دلار تقلیل یافت. در این سال حجم نقدینگی تحت تأثیر عملیات مالی دولت و تغییرات به عمل آمده در نرخ ارز برای برخی از کالاهای وارداتی با رشدی معادل ۲۵/۳ درصد به حدود ۳۶ هزار میلیارد ریال بالغ گردید. در این سال افزایش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی به ۲۱/۶ درصد و رشد شاخص بهای عمده‌فروشی کالاها به ۳۰/۷ درصد رسید. افزایش قیمت‌ها در گروه خوراکی‌ها ۲۸/۱ درصد، مسکن ۲۲/۱ درصد و پوشاک ۱۱/۸ درصد بود. از مهم‌ترین رویدادهای اقتصادی در سال ۱۳۷۲ ادامه اجرای سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز، تغییر نظام ارزی کشور و همچنین اعلام نرخ شناور به عنوان نرخ رسمی ارز بود که تحولات عمده‌ای را در کلیه ابعاد اقتصادی کشور به وجود آورد. همچنین اوضاع نامساعد بازار جهانی نفت در سال ۱۳۷۲ به دلیل مازاد عرضه نفت خام و افزایش شدید در حجم ذخیره‌سازی که به نوساناتی در بهای انواع نفت خام و روند

نزولی آن منجر گردید، موجب شد تا دریافت‌های جاری ارزی با محدودیت مواجه گردد و دشواری‌هایی را برای بخش‌های مختلف اقتصادی فراهم آورد. این عامل به همراه فشارهای سیاسی و عدم مساعدت بازارهای مالی بین‌المللی و مشکلات دیگری که در زمینه امهال تعهدات کوتاه‌مدت ایجاد گردید. پرداخت‌های جاری ارزی را نیز با مشکل مواجه کرد. روند رشد مثبت اقتصادی در این سال نیز ادامه یافت و تولید ناخالص داخلی حدود ۵ درصد نسبت به سال قبل افزایش یافت، اما فعالیت‌های صنعتی کشور در سال ۱۳۷۲ با تنگنای شدیدی مواجه شد. در پی تقلیل نسبی واردات مواد اولیه ناشی از مضیق‌های ارزی در این سال از بهره‌برداری واحدهای صنعتی کاسته شد و صنایع کالاهای مصرفی نهایی با رکود مواجه شدند به‌طوری‌که شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی در سال ۱۳۷۲ نسبت به سال قبل ۹/۷ درصد کاهش نشان داد. شاخص اشتغال کارکنان کارگاه‌های بزرگ نیز در این سال با ۴/۸ درصد کاهش مواجه شد و تولید سرانه نیز در مقایسه با سال قبل کاهش یافت. در این سال درآمدهای عمومی دولت رشد بسیار شدیدی را تجربه کرد که ناشی از اعمال نرخ ارز شناور در محاسبه بخش عمده‌ای از درآمد نفت بود به‌این‌ترتیب که درآمد مذکور به‌تنهایی ۷۲/۵ درصد از کل درآمدهای عمومی دولت را به خود اختصاص داد و سهم درآمدهای غیرنفتی در کل درآمدهای دولت از ۴۸ درصد در سال ۱۳۷۱ به ۲۷/۵ درصد در سال ۱۳۷۲ رسید. در این سال فزونی بدهی‌های خارجی سررسید شده از میزان پیش‌بینی شده در حساب ذخیره تعهدات ارزی برای این سال، حساب مذکور با کسری ۶ هزار میلیارد ریالی مواجه شد که این کسری توسط بانک مرکزی تأمین گردید و موجب افزایش بدهی دولت به بانک مرکزی شد. افزایش سریع کسری حساب ذخیره تعهدات ارزی در سه‌ماهه آخر سال ۱۳۷۲ گسترش آثار انبساطی عملیات مالی دولت را به دنبال داشت و موجب شد تا نقدینگی با رشد سریعی معادل ۳۴/۲ درصد به ۴۸ هزار میلیارد ریال در پایان این سال برسد. با وجود کاهش دریافت‌های جاری ارزی، خالص حساب جاری موازنه ارزی سیستم بانکی به دلیل کاهش قابل توجه در پرداخت‌های جاری ارزی از بهبود نسبی قابل توجهی نسبت به سال قبل برخوردار گردید، به‌طوری‌که کسری حساب جاری از ۷/۵ میلیارد دلار در سال ۱۳۷۱ به ۱/۶ میلیارد دلار در سال مورد بررسی کاهش یافت.

در سال ۱۳۷۲ ارزش کل تجارت خارجی ایران با سایر کشورهای جهان با ۱۳/۴ درصد کاهش نسبت به سال قبل به ۳۷/۴ میلیارد دلار محدود شد که عمدتاً ناشی از کاهش واردات در سال ۱۳۷۲ به میزان ۱۷/۱ درصد بود. افزایش قابل توجه بودجه عمومی دولت در اثر تغییر نرخ ارز همراه با افزایش نقدینگی و اصلاح قیمت‌های نسبی درافزایش شاخص قیمت‌ها در این سال

بررسی و ارزشیابی اجرای قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق و... ۲۰۹

تأثیر به سزایی داشت به طوری که شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی ۲۲/۹ درصد و شاخص بهای عمده‌فروشی کالاها ۲۵/۴ درصد افزایش یافت.

سیاست‌های سال‌های ۱۳۷۱ و ۱۳۷۲ در سال ۱۳۷۳ ادامه یافت و سبب شد که روند صعودی قیمت‌ها با شدت بیشتری افزایش یابد به طوری که شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی ۳۵/۲ درصد افزایش یافت و زمینه‌ساز روند فزاینده انتظارات تورمی در سال ۱۳۷۴ شد، به طوری که بازارهای داخلی به ویژه بازار کالا و ارز به شدت ملتهب گردید و نرخ تورم به ۴۹/۴ درصد رسید. چنانچه این روند ادامه می‌یافت اقتصاد کشور را با مخاطرات جدی و خارج از کنترل مواجه می‌کرد اما مجموعه‌ای از سیاست‌های اقتصادی به منظور تثبیت نرخ ارز و بهای برخی کالاها تشدید مبارزه با قاچاق ارز و کالا و تأمین منابع ارزی و ریالی لازم برای عرضه هرچه سریع‌تر کالا از جمله این تصمیمات بود. اعمال سیاست‌های بالا موجب آرامش نسبی در بازار کالا و ارز و کاهش انتظارات تورمی گردید و سیر فزاینده شاخص قیمت‌ها را متوقف کرد (گزارش‌های اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی سال‌های ۷۴-۱۳۷۱)

بخش استنباطی

تحلیل یافته‌های استنباطی تحقیق

برای تحلیل یافته‌های تحقیق و استفاده از آزمون‌های پارامتریک در تحلیل داده‌های تحقیق در ابتدا باید بررسی گردد که آیا داده‌ها شرایط نرمال بودن توزیع متغیرها را دارا است یا نه؟ که این فرض با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف مورد تحلیل قرار می‌گیرد تا بر اساس نتایج آن بتوان تصمیم گرفت. لذا فرض‌های مربوطه برای متغیرهای مختلف و در جداول پیش رو مورد بررسی و محاسبه قرار گرفته‌اند که در همه آنها نرمال بودن متغیرها مورد تأیید قرار گرفته است و لذا بر این اساس از آزمون پارامتریک t تک گروهی و t دو گروهی استفاده شده است که برای مقایسه استان‌ها و شهرستان‌ها باهم از آزمون لوین هم استفاده شده است. این آزمون پس از نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف و نرمال بودن متغیرها انجام شده است. در این زمینه باید گفت که برای آزمون یکسانی واریانس‌ها می‌توان از آزمون لوین استفاده کرد. این آزمون فرضیه آماری یکسانی پراکندگی واریانس‌ها را در تمام سطوح متغیر مستقل مورد سنجش قرار می‌دهد و زمانی که پیش فرض نرمال بودن چند متغیره برقرار باشد روابط بین متغیرها از یکسانی پراکندگی برخوردار است. بنابراین یکسانی پراکندگی ارتباط قدرتمندی با پیش فرض توزیع نرمال دارد. در هر صورت آزمون لوین به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیا

واریانس دو جامعه باهم برابر است؟

جدول ۷. آزمون کولموگروف و اسمیرنف برای بررسی نرمال بودن متغیرها

ابعاد، مقوله‌ها و مؤلفه‌ها	بعد ساختاری - اجرایی	بعد نظارتی، ارزیابی، ارزشیابی، گزارشی و ارتباطی	ابعاد برنامه‌ای	بعد امور و ابعاد مادی و فیزیکی	بعد امور و منابع مالی	بعد مشارکت و نظارت مردم در آموزش و پرورش
Z	۱/۲۱۷	۰/۸۷۹	۰/۴۰۳	۰/۵۱۰	۰/۶۳۱	۰/۸۱۳
سطح معنی‌داری	۰/۱۰۳	۰/۴۲۲	۰/۹۹۷	۰/۹۵۷	۰/۸۲۱	۰/۵۲۳

توزیع داده‌های مربوط به هریک از متغیرها نرمال است: H_0

توزیع داده‌های مربوط به هریک از متغیرها نرمال نیست: H_1

با توجه به اینکه مقدار سطح معناداری هر شش مؤلفه و بعد مورد ارزیابی از مقدار ۰/۰۵ بزرگ‌تر است بنابراین نرمال بودن متغیرها تأیید و می‌توان از آزمون‌های پارامتریک استفاده نمود.

جدول ۸. آزمون t تک گروهی برای بررسی موفق بودن عملکرد شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها

Test Value = 3.5				
متغیرها (ابعاد و مؤلفه‌ها)	t	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	میانگین
بعد مشارکت و نظارت مردم در آموزش و پرورش	22.097	.000	225	۴/۷
بعد امور و منابع مالی	16.973	.000	226	۴/۶
بعد امور و ابعاد مادی و فیزیکی	17.172	.000	220	۴/۷
ابعاد برنامه‌ای	19.860	.000	232	۴/۷
بعد نظارتی، ارزیابی، ارزشیابی، گزارشی و ارتباطی	29.346	.000	243	۵/۱
بعد ساختاری - اجرایی	31.209	.000	187	۵/۲

چون مقدار t محاسبه شده (۲۲/۰۹۷، ۱۶/۹۷۳، ۱۷/۱۷۲، ۱۹/۸۶، ۲۹/۳۴، ۳۱/۲) برای هریک از مؤلفه‌های شش گانه از مقدار t جدول مربوطه با درجه آزادی ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۰، ۲۳۲، ۲۴۳ و ۱۸۷ و در سطح ۰/۰۱ بزرگ‌تر است. بنابراین می‌توان گفت که کلیه میانگین‌های تجربی و مشاهده شده از میانگین نظری (۳/۵) بالاتر است یعنی از دیدگاه اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها، عملکرد شوراهای در شش مؤلفه جدول مطلوب و موفق بوده است.

جدول ۹. آزمون t دو گروهی برای مقایسه میانگین نظرات استان و شهرستان‌ها و مناطق

ابعاد و مؤلفه‌ها	برابری واریانس‌ها	F	t	درجه آزادی	سطح معناداری.	میانگین ن استان	میانگین شهرستان‌ها
بعد مشارکت و نظارت مردم در آموزش و پرورش	به شرط برابری واریانس‌ها	1.311	-115-	224	.253	۴/۷	۴/۷
	به شرط عدم برابری واریانس‌ها		-123-	61.849			
بعد امور و منابع مالی	به شرط برابری واریانس‌ها	1.314	.538	225	.253	۴/۶	۴/۵
	به شرط عدم برابری واریانس‌ها		.571	75.373			
بعد امور و ابعاد مادی و فیزیکی	به شرط برابری واریانس‌ها	.082	.151	219	.775	۴/۷	۴/۷
	به شرط عدم برابری واریانس‌ها		.151	61.511			
ابعاد برنامه‌ای	به شرط برابری واریانس‌ها	.207	.191	231	.649	۴/۸	۴/۷
	به شرط عدم برابری واریانس‌ها		.195	66.202			
بعد نظری، ارزیابی، ارزشیابی، گزارشی و ارتباطی	به شرط برابری واریانس‌ها	.590	-426-	242	.443	۵/۰۶	۵/۱
	به شرط عدم برابری واریانس‌ها		-447-	76.425			
بعد ساختاری- اجرایی	به شرط برابری واریانس‌ها	.492	.996	186	.484	۵/۳	۵/۱
	به شرط عدم برابری واریانس‌ها		.988	58.884			

H.: $\mu_1 = \mu_2$

H1: $\mu_1 \neq \mu_2$

با توجه به نتایج آزمون کلموگروف-اسمیرنف و نرمال بودن متغیرها، برای آزمون یکسانی واریانس دو گروه از آزمون لوین استفاده شد که به دلیل ناهمگنی پراکندگی- که عمدتاً ناشی از تفاوت تعداد اعضای استان‌ها و شهرستان‌ها بود، spss داده‌ها را تعدیل و اصلاح نمود و به همین دلیل درجه آزادی‌ها هم تعدیل شده‌اند. که در سایر جداول هم چنین است. لذا چون t محاسبه شده برای هر شش بعد و مؤلفه جدول از مقدار t جدول (از ۲/۶ تا ۲/۵۷) و در سطح ۰/۰۱ و با درجات آزادی مربوطه کوچک‌تر است، بنابراین بین نظرات اعضای شوراهای

آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها تفاوت معناداری وجود ندارد و از نظر هر دو گروه عملکرد شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها مطلوب و موفق بوده است.

نتیجه گیری

از ۲۶۵ نفر اعضای شوراهای آموزش و پرورش که در این تحقیق شرکت و اعلام نظر کرده‌اند. ۲۳/۴ درصد از استان سیستان و بلوچستان، ۲۱/۹ درصد از استان اردبیل، ۱۷/۷ درصد از استان چهارمحال و بختیاری، ۱۷/۴ درصد از شهر تهران و شهرستان‌های استان تهران، ۷/۵ درصد از استان لرستان، ۷/۵ درصد از استان خراسان رضوی و ۴/۹ درصد هم از استان مازندران بوده‌اند. همچنین ۸۰/۴ درصد از پاسخ‌دهندگان عضو شوراهای آموزش و پرورش شهرستان‌ها و ۱۹/۶ درصد نیز عضو شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها بوده‌اند. از طرفی ۳۸/۵ درصد عضو حقیقی شورا و ۳۷/۷ درصد نیز عضو حقوقی شورا بوده و ۲۳/۸ درصد هم وضعیت خود را اعلام نکرده بودند. از نظر مدت عضویت در شوراهم ۳۵/۱ درصد تا ۲ سال، ۲۷/۹ درصد بین ۲ تا ۴ سال و ۲۵/۳ درصد نیز بیشتر از ۴ سال عضو شوراها بوده‌اند. ۱۱/۷ درصد نیز اظهارنظری نکرده‌اند. از نظر مدرک تحصیلی نیز ۴۲/۶ درصد اعضاء دارای فوق لیسانس، ۳۷/۷ درصد لیسانس، ۹/۴ درصد دکتری و ۳ درصد هم فوق دیپلم و مدرک تحصیلی ۷/۲ درصد نیز نامشخص است. از نظر رشته تحصیلی نیز ۷۳/۲ درصد در حوزه علوم انسانی، ۶ درصد علوم پایه، ۴/۹ درصد فنی و مهندسی، ۳/۴ درصد علوم پزشکی، ۱/۹ درصد علوم حوزوی بوده‌اند و ۱۰/۶ درصد هم رشته تحصیلی خود را اعلام نکرده‌اند. از نظر سن اعضای شوراهم ۵۴/۳ درصد از اعضای شوراها بین ۴۰ تا ۵۰ سال، ۱۹/۲ درصد بالای ۵۰ سال، ۱۴/۳ درصد تا ۴۰ سال و ۱۲/۱ درصد هم سن خود را اعلام نکرده‌اند. ۸۲/۳ درصد از شرکت کنندگان در تحقیق را مردان و ۹/۴ درصد را نیز زنان تشکیل داده و ۷/۹ درصد نیز نامشخص است. از طرفی همانطور که اشاره شد. این تحقیق در پاسخ به دو سؤال اصلی بوده است که به شرح ذیل مورد بررسی و تحلیل قرار می گیرند:

سؤال اصلی اول: تا چه حد قانون و شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق کشور در تحقق اهداف و وظایف مرتبط موفق بوده‌اند؟ در این خصوص باید گفت با توجه به تقسیم اهداف و وظایف قانون و شوراهای آموزش و پرورش در شش مقوله و مؤلفه، از دیدگاه اعضای شوراهای آموزش و پرورش، قانون و عملکرد خودشان در هر شش مقوله و مؤلفه موفق و مطلوب بوده است به گونه‌ای که بر اساس معیار قضاوت، مؤلفه مشارکت و

نظارت مردم در آموزش و پرورش با میانگین ۴/۷، امور مالی و معیشتی با ۴/۶، امور مادی و فیزیکی و تجهیزاتی با ۴/۷، امور برنامه‌ای با ۴/۷، نظارت و ارزیابی و ارزشیابی و گزارش و ارتباطات با ۵/۱ و بعد ساختاری - اجرایی هم با میانگین ۵/۲ موفق و مطلوب بوده است که البته میانگین عملکرد در هر مقوله و بعد از ۴/۶ تا ۵/۲ و در استان‌ها نیز از ۴/۶ تا ۵/۳ و در شهرستان‌ها هم از ۴/۵۸ تا ۵/۱ در نوسان بوده است (بالاترین میانگین مربوط به ساختاری - اجرایی با ۵/۲ و کمترین میانگین با ۴/۶ مربوط به امور و منابع مالی).

همچنین کلیه شاخص‌های ۲۳ گانه ابعاد مشارکت و نظارت مردم در آموزش و پرورش و ۱۹ شاخص از ۲۱ شاخص بعد منابع مالی و ۱۲ شاخص از ۱۳ شاخص بعدمانی و فیزیکی و تجهیزاتی و ۱۱ شاخص از ۱۳ شاخص بعد برنامه‌ای (علمی - آموزشی - پرورشی - فرهنگی نیروی انسانی) و ۷ شاخص از کل ۷ شاخص ابعاد نظارتی و ارزیابی و گزارشی و ارتباطی و هر ۱۵ شاخص بعد ساختاری - اجرایی در حد مطلوب و موفق ارزیابی شده‌اند. در کل ۵ شاخص از ۹۲ شاخص در حد نسبتاً مطلوب و موفق ارزیابی شده‌اند. از طرفی از دیدگاه اعضای شوراهای آموزش و پرورش، قانون شوراهای منافع مالی و مادی و معنوی و آموزش و فرهنگی و مدیریتی داشته است که می‌توان به جلب و افزایش کمک و مشارکت مردم و خیرین مدرسه‌ساز (۱۷ درصد)، استفاده از کمک‌های مالی سایر ادارات و شهرداری‌ها و عوارض (۵ درصد)، اجرای بند (۳) ماده ۱۳ قانون شوراهای (۱۴ درصد) و استفاده از نظر کارشناسان حوزه‌های مختلف و تجارب افراد (۴ درصد)، تشکیل مدارس هیئت‌امنی با مشارکت اولیاء و خیرین (۳ درصد) و... اشاره نمود. ضمن آنکه ۱۰ درصد هم معتقدند که این قانون هیچ هزینه‌ای نداشته و ۸ درصد هم گفته‌اند قانون شوراهای هیچ منفعی نداشته و هزینه هم داشته است. البته قانون شوراهای اگرچه از نظر ۵۰ درصد اعضای شوراهای به صورت کامل اجرا شده است ولی این قانون بر اساس گزارش‌های رسمی وزارت آموزش و پرورش فقط از محل مواد ۱۱ و ۱۳ و ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ قانون در دو سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ بالغ بر ۳۰۳۶ میلیارد تومان برای آموزش و پرورش (حدود ۱۰ درصد بودجه آموزش و پرورش در سال ۱۳۹۶) درآمد ایجاد کرده که رافع بخش زیادی از مشکلات آموزش و پرورش بوده است. در مقابل، متوسط هزینه حدود ۱/۶۳۲/۰۰۰/۰۰۰ تومان برای تشکیل و اداره جلسات ۶۸۰ شورای آموزش و پرورش کل کشور در یک سال مبلغ قابل توجهی نیست. البته می‌توان با اصلاح قانون و شفاف نمودن منابع درآمدی و نصب سامانه‌های مرتبط و ضمانت اجرایی، این منابع درآمدی را تا حد زیادی افزایش داد. درخصوص مهم‌ترین عوامل موفقیت شوراهای هم باید گفت: حضور افراد مسئول، متنوع، دلسوز و باتجربه در جلسات و

همفکری و تصمیم جمعی و مطلع شدن سایر اعضای شوراهای آموزش و پرورش (۶۵ درصد) و مردمی بودن شوراهای و مشارکت‌های مردمی و جذب کمک‌های خیرین و کمک‌های داوطلبانه مردمی با ۱۱ درصد و پیگیری و اجرای مصوبات و نیز تشکیل جلسات هر کدام با ۷ درصد از مهم‌ترین عوامل موفقیت قانون شوراهای ارزیابی شده است. از نظر تفاوت نظرات بین شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها با شهرستان‌ها و مناطق هم باید گفت که بین نظرات اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها با شهرستان‌ها و مناطق هم از نظر آماری تفاوت معناداری وجود ندارد. چون مقادیر t محاسبه شده در کلیه مؤلفه‌ها و مقوله‌ها از مقادیر t جدول و در سطح معناداری (۰/۰۱) کمتر بوده است. بنابراین بین نظر اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها با شهرستان‌ها و مناطق با ۹۹ درصد اطمینان تفاوت معناداری وجود ندارد و همگی عملکرد قانون و شوراهای را در حد مطلوب و موفق ارزیابی کرده‌اند.

سؤال اصلی دوم: برای اثربخشی و کارایی بیشتر قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق کشور چه اصلاح و الحاقی لازم است؟

برای پاسخ به این سؤال باید اول بررسی کرد که قانون فعلی از نظر شکل ظاهری، نگارش، محتوا، ساختار و... دارای چه اشکالی است تا اقدامات بعدی میسر شود. در این زمینه نظر دو گروه از متخصصان اخذ شد. یکی ۲۶۵ نظر اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها و مناطق و دیگر خبرگان حقوقی حوزه آموزش و پرورش. آنچه از این بررسی حاصل گردید این است که از دیدگاه اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق کشور، مواد ۱۳ قانون شوراهای با ۳۶ درصد، ماده ۱۶ با ۱۵ درصد، ماده ۱۸ با ۱۳ درصد، ماده ۸ با ۱۱ درصد، ماده ۵ با ۴ درصد، ماده ۱۲ با ۴ درصد و مواد ۷ و ۱۷ نیز هر کدام با ۲ درصد دارای اشکال است که باید با اصلاح در متن و جایگزین و یا الحاق کارآمدتر شوند به عبارتی از ۲۲ ماده قانونی شوراهای ۱۰ ماده دارای اشکال و نقص گزارش شده است. از طرفی در خصوص علت عدم اجرای مواد و تبصره‌های قانون شوراهای نیز، عدم همکاری و اجرا توسط نهادهای دولتی و غیردولتی و مشارکت آنان، ضعف قدرت مالی آموزش و پرورش در اجرای مصوبات، عدم اجرای تخصیص (۵ درصد) عوارض شهرداری و عدم ضمانت اجرایی مصوبات شورا از مهم‌ترین علل عدم اجرای قانون شوراهای نام برده شده است.

همچنین از مصاحبه با حقوق‌دانان آموزش و پرورش هم مشخص شد که مواد ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۸ و ۱۰ و ۱۳ و ۱۶ و ۱۸ قانون شوراهای بیشتر به اصلاح شکلی و محتوایی نیاز دارند. این حقوق‌دانان خبره آموزش و پرورش اشکالاتی را برای قانون شوراهای ذکر کردند که می‌توان

گفت: مهم‌ترین اشکالات قانون از نظر آنان این است که مشارکت در قانون شوراهای مدنی نیست و بیشتر کمک کردن مطرح است.

قانون فعلی به آیین‌نامه نیاز دارد و تبصره‌های الحاقی ماده ۱۸ هم که لغو شده باید احیا شود اگرچه ماده ۱۸ ضمانت اجرایی نداشت. ضمن آنکه در خود ماده ۱۸ بحث تناسب بود اما در تبصره‌ها ۲۰۰ واحد ذکر شده بود که باعث اختلاف گردید. از طرفی تبصره ۳ ماده ۱۸، قانون را عطف به ماسبق کرد. لغو ۶۰ درصد بند ۲ ماده ۱۳ و انتقال به قانون مالیات بر ارزش افزوده، عدم اجرای درست قانون از روز اول به دلیل عدم احصاء نظرات از نظر حقوقی، سیاسی، اجتماعی و...، منسوخ شدن برخی مواد که به تنقیح نیاز دارد، متروکه شدن قسمتی از قانون (معتبر است ولی اجرایی نمی‌شود)، مثل مواد ۱۱ و ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ به دلیل عدم بررسی حقوقی در همان ابتدای کار و وجود ابهام در آن‌ها، عدم اطلاع مدیران و مسئولان از مفاد قانون، عدم اقتدار و کم‌توان بودن مدیران و مسئولان آموزش و پرورش در اجرای قانون، عدم ضمانت اجرای قانون مثل عدم اطلاع آموزش و پرورش از میزانی که باید از بند (۳) ماده ۱۳ (عوارض شهرداری‌ها) دریافت نماید یا مواد ۱۰ و ۱۶ قانون، روشن و صریح نبودن عبارت‌های قانون از جمله: بهره‌گیری از کلیه منابع و امکانات در ماده (۱) که معلوم نیست امکانات و منابع کجا؟ یا ماده ۱۶ که واژه (احراز) مبهم است یا ابهام در واژه‌های همکاری و اقدام در ماده ۱۷، مغایرت قانون با سیاست‌های کلان دولتی یا قوانین دیگر مثل ماده ۱۸ که تورم‌زاست و دولت‌ها قبول ندارند، کاهش رغبت مشارکت به عنوان مثال اخذ پول توسط مدیران مدارس از اولیاء طبق ماده ۱۱ و بی‌هدف مصرف کردن آن، وجود قرائت‌های مختلف از قانون به دلیل ابهام مثلاً ماده ۱۳ که فقط مبالغی را بابت صدور پروانه‌های ساختمانی می‌دهند، اما از بابت تفکیک زمین و پذیره و... به آموزش و پرورش مبلغی نمی‌دهند و اصلاً مبلغ دریافتی آن از سوی شهرداری‌ها برای آموزش و پرورش معلوم نیست، زیر نظر دولت بودن شهرداری‌ها تا سال ۱۳۷۲ و تعدیل آن به نهادهای عمومی و غیردولتی در سال ۱۳۷۳ و تغییر شرایط نسبت به تأکید بر شهرداری‌ها در سال ۱۳۷۲، گسست بین مواد با اهداف قانون مثلاً عدم ارتباط بند (۱) ماده ۱۱ با اهداف ماده (۱)، تأکید بیشتر بر مشارکت بین دستگاهی با توجه به ترکیب اعضای شوراهای اشکال در محتوا و نگارش مثلاً فقدان واژه «ملزمند» در ماده (۱) قانون، انتزاعی بودن قانون شوراهای مثل سایر قوانین و خارج شدن از حالت اثباتی و ایجاد فاصله با واقعیات جامعه، غفلت مدیران از ظرفیت‌های قانون شوراهای عدم جامعیت و انطباق با وضعیت فعلی آموزش و پرورش و مشکلات آن و ضرورت نیازسنجی جدید، وظایف و اختیارات ۲۲ گانه به آموزش و پرورش شهرستان‌ها و مناطق (تمامی آروزی‌های آموزش و پرورش) اما فقدان ابزار

لازم، تحت تأثیر قرار دادن قانون شوراهای توسط قانون مدیریت خدمات کشوری مثل بند (۷) ماده ۸ قانون شوراهای کمتر بودن مواد آیین نامه قانون (۱۷ ماده) به خود قانون (۲۲ ماده) و جامع و مانع نبودن قانون شوراهای، عدم توازن در مواد قانونی مثلاً وظایف شوراهای استان با شهرستان در مواد ۴ و ۸ قانون، عدم انعکاس هدف قانون (تحقق مشارکت و نظارت مردم در امر آموزش و پرورش و...) در ترکیب اعضای شوراهای در مواد ۳ و ۵ قانون یا برعکس فراتر بودن بند ۷ ماده ۸ از مشارکت مردم، همچنین عدم انسجام مدیریت قانون گذاری و تأثیر آن بر میزان استفاده از ظرفیت های این قانون و مغفول ماندن آن. بر این اساس و با توجه به بررسی های جامع تحقیق به عمل آمده پیشنهادات مربوط به اصلاح قانون شوراهای در دو بخش، یکی اصلاح مواد ضروری قانون فعلی و دیگری لایحه اصلاح قانون شوراهای آموزش و پرورش استان ها، شهرستان ها و مناطق کشور به عنوان پیشنهادی جدید اعلام می شود.

محدودیت های تحقیق

در حوزه مطالعات و تحقیقات علوم انسانی و اجتماعی همیشه با محدودیت های خاصی مواجه می شویم که در سایر علوم کمتر مشاهده می شود. چراکه در علوم انسانی و اجتماعی یک طرف مسئله انسان است و جمع آوری اطلاعات از انسان و رفتار و کنش ها و واکنش های او از جهت پیچیدگی امور و حساسیت انسان در مقابل پاسخ به سؤالات که کاری مشکل دار است و از طرف دیگر متغیرهای خارجی و داخلی درون سازمانی و برون سازمانی و تأثیر آنها بر پاسخ های آزمودنی ها، محدودیت دیگری است که باید به آن توجه نمود. با این مقدمه کوتاه محدودیت های این تحقیق را می توان در دو بخش زیر خلاصه کرد:

محدودیت های در اختیار پژوهشگر

۱. استفاده از مقیاس درجه بندی لیکرت در پرسشنامه نظرخواهی از اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان ها، شهرستان ها و مناطق کشور و احتمال تمایل پاسخ دهندگان به حد متوسط؛
۲. تعدد و کثرت سؤالات پرسشنامه نظرخواهی از اعضای شوراهای آموزش و پرورش؛
۳. محدود کردن گروه مصاحبه شونده از حقوق دانان حوزه وزارت آموزش و پرورش؛
۴. محدود کردن بررسی شرایط کشور در زمان تصویب قانون شوراهای آموزش و پرورش به شرایط اقتصادی کشور و مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی؛

بررسی و ارزشیابی اجرای قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق و... ۲۱۷

۵. محدود کردن مصوبات جلسات شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها در دو سال ۹۵ و

۹۴؛

۶. محدود کردن مطالعات تطبیقی مباحث مشارکت در چند کشور مورد نظر.

محدودیت‌های خارج از اختیار پژوهشگر

۱. پراکندگی جغرافیایی جامعه آماری و نمونه‌های آماری؛
۲. عدم همکاری به موقع در تکمیل پرسشنامه‌های اعضای شوراهای آموزش و پرورش؛
۳. گستردگی عنوان تحقیق و کمبود زمان لازم برای اجرا و گزارش تحقیق؛
۴. عدم وجود تحقیقات مشابه و مرتبط در ایران و خارج از کشور؛
۵. فاصله ۲۴ ساله بین تصویب قانون و ارزشیابی قانون؛
۶. تأثیر عوامل و متغیرهای سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی و... بر متغیرهای مورد بررسی و پاسخ‌دهندگان و مصاحبه‌شوندگان در تحقیق؛
۷. در دسترس نبودن مدیران و نمایندگان مجلس شورای اسلامی در زمان تصویب قانون شوراهای آموزش و پرورش جهت تکمیل پرسشنامه مربوط به بررسی شرایط سال ۱۳۷۲؛
۸. کمبود منابع معتبر فارسی و انگلیسی در خصوص بررسی جایگاه مشارکت در تصمیم‌گیری در سایر کشورها به دلیل اینکه غالب کشورها منابع را با زبان خود (عربی، اسپانیولی، ژاپنی و...) منتشر می‌کنند که باعث شد وقت زیادی برای ترجمه برخی موارد ضروری اختصاص یابد.

پیشنادهای کاربردی

۱. با توجه به تأکید قانون شوراهای مشارکت و نظارت مردم در آموزش و پرورش و اینکه درصد کمی از مصوبات جلسات شوراهای مشارکت و نظارت مردم ارتباط داشته است، تغییر ترکیب اعضای شوراهای آموزش و پرورش به نفع مردم و اولیاء و اشخاص حقیقی ضروری است. در این زمینه باید گفت با توجه به پتانسیل و ظرفیت شوراهای اسلامی شهر و روستاها و نیز وجود منابع انسانی تحصیل کرده و متعهد در کلیه مناطق کشور، استفاده بیشتر از آنان در ترکیب شوراهای آموزش و پرورش ضروری است. ضمن آنکه مشارکت فقط حضور و شرکت در جلسات شورا تلقی نمی‌شود بلکه فرآیندی چندبعدی است که می‌بایستی همه مقوله‌های مهم از جمله طرح مسئله و پیشنهاد، تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی اجرا و به ثمرسانی،

بهره‌برداری، مراقبت و محافظت و نظارت، ارزشیابی و بازنگری و... را در عرصه‌های برنامه‌ای، فکری، فنی، مالی و مادی دربر گیرد. از سویی مشارکت می‌تواند انواع مختلفی از جمله مشارکت کامل، مشارکت جزئی، مشارکت ابعادی، مشارکت داوطلبانه، مشارکت سازمان‌یافته و مشارکت نهادی شده داشته باشد. شناخت موانع عمده مشارکت از جمله موانع فرهنگی، اجتماعی، ساختاری، اداری و سیاسی، مادی و اقتصادی، اجرائی و فراهم بودن پیش‌نیازهای مشارکت مردمی نیز از عوامل مؤثر بر میزان و چگونگی مشارکت مردم در آموزش و پرورش است که باید به آن‌ها توجه کرد. لذا اگر به مفاهیم مشارکت، فرآیندهای آن، انواع آن، ابعاد مشارکت، سطوح مشارکت، فنون مشارکت و... توجه لازم به عمل آید، مزایا و فواید زیادی برای جامعه و به‌ویژه آموزش و پرورش دارد که می‌توان به مواردی مثل تقویت حس خودباوری در مردم، نهادینه شدن فرهنگ همکاری و جمعی، بروز خلاقیت‌ها و نوآوری‌ها، احساس تعلق و مالکیت، حاکمیت معنویت اخلاقی، افزایش بهره‌وری، بسیج امکانات محلی، کاهش مقاومت در برابر تغییر، کاهش فاصله بین برنامه‌ریزی و اجرا، کاهش افسردگی و سرخوردگی از کار، برقراری عدالت اجتماعی، افزایش آگاهی و رضایت شغلی، توسعه مهارت‌ها و بهره‌وری بیشتر را نام برد. البته همانطور که در بخش خلاصه نتایج و تحلیل ذکر گردید. از نظر اعضای شوراهای آموزش و پرورش، قانون و عملکردهای کاملاً موفق و مطلوب گزارش شده است لیکن آنچه باید بیشتر مورد تأکید قرار گیرد، گسترش دامنه مشارکت‌ها از مسئله‌یابی تا ارائه راه‌حل و نظارت و اجرا با همکاری مردم و اولیاء است نه صرفاً کمک‌های مالی.

۲. اگرچه تا حد زیادی بین مصوبات جلسات شوراهای آموزش و پرورش با مسائل و مشکلات دارای اولویت آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق همخوانی و ارتباط وجود داشته است، لیکن لازم است هر سال یک‌بار توسط واحدهای پژوهش ادارات کل آموزش و پرورش از طریق تکنیک‌های نیازسنجی، مسائل و مشکلات اولویت‌دار مشخص و در اختیار اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها و مناطق قرار گیرد تا بر اساس آن، دستور جلسات شوراها تعیین گردد. در این زمینه باید گفت آنچه از بررسی این تحقیق حاصل گردید این است که فعلاً ۱۲ موضوع از ۳۰ موضوع بررسی شده از مسائل اولویت دار است که شوراهای آموزش و پرورش باید با بررسی آن‌ها در جلسات، تصمیمات مؤثری اتخاذ نمایند. معیشت و رفاه فرهنگیان، سرانه مدارس و نیروی انسانی جزء سه مسئله اساسی اعلام شده است که باید در اولویت تصمیم‌گیری شوراها قرار گیرند.

۳. اگرچه همانطور که در بخش تحلیل و نتیجه‌گیری بیان شد قانون شوراهای

آموزش و پرورش تاکنون منافع متعدد و متنوعی برای آموزش و پرورش داشته است، اما می‌توان با شناخت بیشتر ظرفیت تمام مواد و تبصره‌های قانونی آن، آثار و دستاوردهای بیشتری نصیب آموزش و پرورش گردد.

۴. همانطور که شرایط فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و به‌ویژه اقتصادی حاکم بر دهه هفتاد باعث تسریع در روند تصویب قانون شوراهای آموزش و پرورش در سال ۱۳۷۲ شد که به‌طور مفصل در بخش تحلیل به آن پرداخته شد. برای اثربخشی و کارآمد کردن این قانون، لازم است شرایط فعلی کشور در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و به‌ویژه اقتصادی مجدداً بررسی و تحلیل گردد، از آن جهت که از سال ۱۳۷۲ تاکنون تحولاتی در عرصه‌های مختلف صورت گرفته است. اسناد متعدد بالادستی و بخشی تهیه، تصویب و اجرا شده‌اند. سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ اعلام، قوانین توسعه دوم و سوم و چهارم و پنجم کشور اجرا، قانون برنامه ششم تصویب و در حال اجراست، قانون اداره مدارس و مراکز آموزش و پرورش غیردولتی و توسعه مشارکت‌های مردمی اصلاح و تصویب شده است. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در سال ۱۳۹۰ تصویب و ابلاغ گردیده است. سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور هم از سوی مقام معظم رهبری ابلاغ شده است. نقشه جامع علمی کشور هم مصوب و در حال اجراست و... لذا نمی‌توان بدون بررسی این شرایط و تصویب ده‌ها قانون و آئین‌نامه جدید و نیز گذشت بیش از ۲۴ سال از زمان تصویب قانون شوراهای آموزش و پرورش داشته باشیم.

۵. برای کارآمد و اثربخش کردن قانون شوراهای آموزش و پرورش که در بخش تحلیل‌ها اشاره شد از نظر اعضای شوراهای آموزش و پرورش به ترتیب مواد ۱۳، ۱۶، ۱۸، ۸، ۵، ۱۲ و ۴ و ۷ و ۱۷ و از نظر حقوق‌دانان آموزش و پرورش در کل: مواد ۱، ۳، ۲، ۵، ۴، ۸، ۱۰، ۹، ۱۳، ۱۶، ۱۷ و ۱۸ به بازنگری و اصلاح بیشتری نیاز دارند که اگر به موارد مشترک پیردازیم مواد قانونی ۴ و ۵ و ۸ و ۱۳ و ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ باید در اولویت اصلاح و بازنگری قرار گیرند.

۶. با توجه به عوامل موفقیت و عدم موفقیت شوراهای آموزش و پرورش که در بخش تحلیل به آنها پرداخته شد. لازم است شوراهای آموزش و پرورش نسبت به تقویت عوامل مؤثر بر موفقیت شوراهای برنامه‌ریزی برای رفع عوامل بازدارنده اقدام نمایند. به‌عنوان مثال حضور افراد مسئول، متنوع و دلسوز و باتجربه در جلسات و همفکری و تصمیم‌گیری و مطلع شدن اعضای شوراهای وضعی آموزش و پرورش با ۶۵ درصد مهم‌ترین عامل موفقیت شوراهای بوده است. لذا می‌توان این دامنه مشارکت را گسترده‌تر و نهادینه کرد تا همه افراد جامعه احساس تعلق و مالکیت و مسئولیت نسبت به آموزش و پرورش داشته باشند. درخصوص مهم‌ترین عوامل عدم موفقیت که

مهم ترین آن مربوط به مدیریت شورا است یعنی (بی اهمیت بودن جلسات، عدم برگزاری به موقع جلسات، عدم پیگیری مصوبات جلسات، کمی بودن جلسات تا کیفی، دستور کار و...) که ۳۲ درصد عامل عدم موفقیت را به خود اختصاص داده است باید نخست از افراد حقیقی مناسب تر و بیشتری استفاده کرد. دوم، یک نظام ارزیابی عملکرد برای اعضای شوراهای طراحی و اجرا نمود. سوم، جلسات دوره ای در سازمان های مختلف تشکیل شود. چهارم، افراد منظم تشویق شوند. پنجم، مسائل مهم در دستور کار قرار گیرد و سایر اقدامات مرتبط.

۷. با توجه به اینکه ۵۰ درصد اعضای شوراهای آموزش و پرورش معتقدند که قانون شوراهای به صورت کامل اجرا نشده است و عواملی مثل عدم همکاری و اجرا توسط نهادهای دولتی و غیردولتی و مشارکت آنان، ضعف قدرت مالی آموزش و پرورش در اجرای مصوبات، عدم اجرای تخصیص ۵ درصد عوارض شهرداری، عدم ضمانت اجرای مصوبات شورا و عدم اجرای بند ۱۳ ماده ۸ قانون را به عنوان مهم ترین عوامل ذکر کرده اند پیشنهاد می شود مواد قانونی (مفاهیم، واژه ها، اصطلاحات، فرآیندها، مسئولیت ها و...) از چنان شفافیت و جامع و مانعی برخوردار شود تا ضمن تأمین ضمانت اجرایی قوی و از طریق برقراری سامانه های دریافت ها و هزینه های سازمان های مرتبط و به ویژه شهرداری ها، ظرفیت استفاده از قانون را بالا برد. نوشتن آئین نامه های متناسب و به موقع و با مشارکت سازمان ها و نهادهای ذکر شده در قانون هم می تواند رافع بخشی از مشکلات باشد.

۸. اگرچه ظرف مدت دو سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ از نظر مالی، بالغ بر سه هزار و سی و شش میلیارد تومان از مواد قانونی شوراهای نصیب آموزش و پرورش شده است و جلب و افزایش کمک و مشارکت مردم و خیرین مدرسه ساز و ساخت مدرسه، استفاده از کمک های مالی سایر ادارات و شهرداری ها (۵ درصد) استفاده از نظر و تجارب کارشناسان و مسئولان دلسوز و تصمیم جمعی حوزه های مختلف، تشکیل مدارس هیئت امنایی با مشارکت والدین و خیرین، کمک به راهیان نور و... نیز از منافع قانون شوراهای بوده است، اما شناخت بیشتر مدیران آموزش و پرورش از ظرفیت های قانون شوراهای، طراحی و استقرار سامانه هزینه های دریافتی توسط شهرداری ها (ماده ۱۳)، اجرای کامل قانون، دریافت به موقع درآمدها، نظارت بیشتر بر عملکرد دستگاه های مصرح در قانون، برگرداندن ۴ تبصره الحاقی ماده ۱۸، وجود ضمانت های اجرایی قوی، اختیار بیشتر به شهرستان ها و مناطق و مدارس و عدم تمرکز بیشتر و گشودن دامنه مشارکت اشخاص حقیقی می تواند به افزایش منافع آموزش و پرورش کمک کند. از طرفی اگرچه ۸ درصد اعضای شوراهای معتقدند که قانون شوراهای منافی نداشته و هزینه هم داشته

است، لیکن بررسی‌ها نشان داد که هزینه تقریبی $1/632/000/000$ تومان سالیانه کل شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها در مقایسه با درآمدهایی با میانگین حدود ۱۵۰۰ میلیارد تومانی سالیانه قابل توجه نیست، اگرچه باید تلاش نمود تا با چابک‌سازی و افزایش اختیارات متناسب با قانون و مدیریت بهینه زمان و منابع بازهم از هزینه‌های غیرضروری کاست.

۹. از آنجا که بین نظرات اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها با شهرستان‌ها و مناطق تفاوت معناداری وجود نداشت و هر دو گروه به موفق بودن و مطلوب بودن ابعاد شش‌گانه قانون شوراهای معتقدند، لازم است در رویکرد مدیران ارشد ستادی و استانی نسبت به نگاه بالا به پایین تجدیدنظر شود و با توجه به افزایش سطح تحصیلات شهرستان‌ها و مناطق و شناخت بیشتر آن‌ها از مسائل و تنگناها و نقاط ضعف و تهدیدها و نیز قوت‌ها و فرصت‌های سازمانی و محیطی، اختیارات بیشتری به شوراهای آموزش و پرورش شهرستان‌ها و مناطق داده شود و از نظرات آنان در مدیریت و برنامه‌ریزی آموزش و پرورش بیشتر استفاده شود.

۱۰. تکرار موضوعات در جلسات متعدد و نیز کمیت دستورات جلسه حاکی از ضعف بدنه کارشناسی دبیرخانه شوراهای واحد‌های برنامه‌ریزی و پژوهشی آموزش و پرورش است. لذا لازم است بین واحد‌های برنامه‌ریزی و پژوهشی با دبیرخانه شوراهای آموزش و پرورش ارتباط مستمر و دوجانبه‌ای برقرار شود. این ارتباط مستمر و کارشناسی می‌تواند در پربار کردن دستور جلسات شورا و افزایش میزان شناخت و آگاهی آنان در خصوص مسائل اولویت‌دار و حساس و زیربنایی آموزش و پرورش مؤثر واقع شود ضمن آنکه آموزش‌های متناسب ضمن خدمت و نشست‌های تخصصی هم در این راستا مفید می‌باشند. همچنین محدود کردن هر جلسه شورا به ۲ تا ۳ موضوع اساسی نتیجه مطلوب‌تری در مقایسه با بررسی موضوعات متعدد در یک جلسه دارد.

۱۱. ارتباط ۲۱ درصد از مصوبات جلسات شوراهای امور مالی و معیشتی، ۱۵ درصد به امور مادی و فیزیکی و تجهیزاتی حاکی از این است که با وجود افزایش اعتبارات سالیانه آموزش و پرورش، هنوز جنبه‌های اقتصادی و هزینه‌ای جلسات شوراهای جنبه‌های مهم دیگری مثل سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی‌های ۵ ساله استانی، منطقه‌ای و مدرسه‌ای برجسته‌تر است، لذا لازم است بخشی از وقت شوراهای به شناخت بیشتر محیط فرهنگی، اجتماعی و... و نیازهای اساسی آموزش و پرورش و طراحی برنامه‌های آموزشی، پرورشی، نیروی انسانی و... از استان تا مدرسه اختصاص یابد.

۱۲. نظارت، ارزیابی و ارتباط مستمر واحد‌های ستادی مسئول، با شوراهای

آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق و تهیه مستندات علمی و گزارش‌های راهبردی و رتبه‌بندی شوراهای بر اساس مواد و تبصره‌های قانون شوراهای می‌تواند در ایجاد انگیزه اعضای شوراهای مؤثر باشد.

۱۳. تشکیل جلسه و مصوبات در شوراهای تنها بخشی از فرایند مدیریت و برنامه‌ریزی است. لازم است نخست مصوبات در چارچوب مواد و تبصره‌های قانون شوراهای باشد. دوم، اعضای شورا؛ به‌ویژه دبیر شورا پیگیری‌های مستمر تا حصول نتیجه را ادامه دهند. تهیه فرایند مسئله‌یابی تشکیل جلسه، تصویب، اجرا، نظارت و ارزیابی و بازخورد می‌تواند در این روند مؤثر باشد.

۱۴. با توجه به ابعاد مطالعه و تحقیق و ارزیابی انجام شده که شرح آن گذشت، اصلاحات زیر برای قانون فعلی شوراهای آموزش و پرورش ارائه می‌شود تا با بررسی کارشناسی و حقوقی بیشتر، تکمیل و تصمیم‌گیری شود:

پیشنهادهای قانونی

ایراد و پیشنهادها برای اصلاحی قانون فعلی شوراهای آموزش و پرورش استان، شهرستان‌ها و مناطق کشور

ماده ۱: صدر ماده مزبور به شکل زیر اصلاح شود. به منظور تحقق مشارکت و نظارت مردم در امر آموزش و پرورش، تمرکززدایی در نظام تصمیم‌گیری و مشارکت دستگاه‌های اجرایی مربوط و بهره‌گیری از کلیه منابع و امکانات اشخاص حقیقی و حقوقی (عمومی اعم از دولتی و غیردولتی) و بهره‌گیری از کلیه منابع و امکانات برای تأسیس، توسعه و تجهیز فضاهای آموزشی و پرورشی و تسهیل در فعالیت‌های اجرایی آموزش و پرورش، شوراهای آموزش و پرورش در استان‌ها و شهرستان‌ها به شرح این قانون تشکیل می‌شود.

ماده ۲: در سطر نخست پس از عبارت «شورای منطقه» عبارت «شورای مناطق آزاد تجاری و صنعتی» نیز افزوده شود.

ماده ۳:

الف) به ترکیب اعضای شوراهای به ترتیب «معاون پشتیبانی و توسعه مدیریت آموزش و پرورش - حقوقی آموزش و پرورش - رئیس یا نماینده شورای شهر» افزوده شود. یک نفر از استادان دانشگاه‌های استان هم به ۲ نفر و ۳ تا ۵ نفر از معتمدان و اولیاء نیز به ۵ تا ۷ نفر افزایش یابد.

ب) تبصره‌ای به شرح زیر با عنوان تبصره ۵ به ماده ۳ اضافه شود.

بررسی و ارزشیابی اجرای قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق و... ۲۲۳

«چنانچه استانی علاوه بر شورای مرکز استان دارای شورای دیگری باشد ترکیب شورای مزبور متناظر با شورای مرکز آن استان خواهد بود».

ماده ۴:

الف) وظایف و اختیارات شورای استان نیاز به تنقیح دارد، چون بندهای ۱ و ۲ به دلیل منسوخه بودن باید حذف شوند.

ب) پیشنهاد می‌شود در بند ۳ عبارت «عوارض اخذشده» به عبارت «درآمدهای اخذشده موضوع این قانون» تغییر داده شود.

ج) بهتر است در بند ۵ لفظ «ایجاد» به «احداث» تغییر یابد.

ماده ۵: متناظر با ماده ۳ اصلاح شود.

ماده ۸:

الف) بندهای «۱-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۱۰-۱۵» به دلیل منسوخه بودن باید حذف شوند.

ب) پیشنهاد می‌شود در بند ۹ پس از کلمه «اصناف» کلمه «خیرین» نیز اضافه شود.

ج) در بند ۱۹ لفظ «جلوگیری» بهتر است به «پیشگیری» تغییر یابد.

ماده ۹: پیشنهاد می‌شود پس از کلمه «منطقه» عبارت «شورای مناطق آزاد تجاری و

صنعتی» نیز به متن ماده افزوده شود.

ماده ۱۰: پیشنهاد می‌گردد متن ماده به شکل زیر اصلاح و تبصره‌ای به شرح زیر به انتهای

آن الحاق شود:

شهرداری‌ها و سایر دستگاه‌های مرتبط مکلف هستند نسبت به وصول درآمدهای موضوع این قانون و واریز آن به حساب‌های معین خزانه اقدام نمایند. عدم اقدام در حکم تصرف غیرمجاز در اموال دولتی تلقی می‌گردد و اشخاص مرتکب به مجازات مقرر در قانون مجازات اسلامی محکوم می‌شوند.

تبصره: «آیین‌نامه اجرایی این ماده حاوی اتخاذ روش‌های لازم جهت وصول درآمدها، بنا

به پیشنهاد آموزش و پرورش و با هماهنگی وزارت کشور به تصویب هیئت وزیران می‌رسد».

ماده ۱۱: با لحاظ اصلاحات مندرج در ماده ۴ پیشنهاد می‌شود در بند ۳ کلمه «درآمد»

جایگزین لفظ «عوارض» شود.

ماده ۱۳:

الف) منابع مالی شوراهای مناطق به بخشی از منابع مالی آموزش و پرورش مناطق تغییر یابد.

ب) در بند ۱ عبارت «بر اساس تعداد دانش‌آموزان» حذف شود.

ج) بند ۲ نیازمند تنقیح است، به نظر می‌رسد با توجه به ماده ۵۲ قانون مالیات بر ارزش افزوده نسخ شده است.

د) در بند ۳ نخست، موارد احصا شده نیازمند تعریف دقیق است چراکه در حال حاضر فقط عوارض صدور پروانه ساختمان مشخص می‌باشد و سایر موارد مبهم بوده و اجرا نمی‌شود. دوم، در مواردی که شهرداری از راه‌های غیرمستقیم از جمله تهاثر و معاوضه اقدام به اخذ عوارض می‌کند درآمد آموزش و پرورش از این محل نادیده گرفته می‌شود. سوم، راه‌های تشخیص معلوم نیست، چهارم، (تا) قبل از پنج درصد حذف شود. ه) پیشنهاد می‌گردد در تبصره ۱ عبارت «همان شهرستان» به عبارت «همان استان» تغییر یابد.

و) ترجیحاً تبصره ۱ و ۲ تجمیع و تبصره واحدی جایگزین شود.
ماده ۱۶:

الف) عبارت «احراز مالکیت» به عبارت «تملیک» تغییر یابد.
ب) در پاراگراف دوم راجع به کمیسیون‌های موضوع ماده ۵ ضرورتی به درج آن نیست، لذا پیشنهاد می‌شود در ماده ۱۷ تجمیع گردد.
ج) نخست، با توجه به واحد بودن تبصره ذیل ماده «درج» آن به عبارت «تبصره ۱» توجیه نداشته پیشنهاد می‌شود عدد مربوطه حذف گردد.
دوم، عبارت «بهای یک مترمربع دارای ابهام است زیرا مشخص نیست مراد از آن بهای کارشناسی روز می‌باشد یا قیمت منطقه‌ای آن؛ لذا پیشنهاد می‌شود تبصره مزبور به شکل زیر تدوین شود.

تبصره: حداکثر مبالغ دریافتی این ماده برای هر مترمربع زیربنا نباید از ۵ درصد بهای روز یک مترمربع ساختمان‌های مشابه در همان منطقه تجاوز نماید.

ماده ۱۸: با توجه به این که ماده ۱۸ نیازمند ضمانت اجرایی مؤثر بوده لذا تحقق بند ۷-۲ سیاست‌های کلی ایجاد در تحول نظام آموزش و پرورش کشور ابلاغی مقام معظم رهبری مبنی بر احداث واحدهای آموزشی و پرورشی جدید متناسب با افزایش جمعیت و الزام سازندگان شهرک‌ها به احداث واحدهای مورد نیاز آموزش و پرورش، مستلزم تحقق تبصره‌های الحاقی به ماده ۱۸ که متعاقباً در راستای تبصره ماده ۵ قانون ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه مسکن مصوب سال ۱۳۸۷ لغو گردیده است ضرورتاً باید احیا گردد. مضافاً این که ضرورت دارد در تبصره ۱ عبارت «حداقل دویست واحد مسکونی» به عبارت «حداقل پنجاه واحد مسکونی» تغییر یابد.

پیشنهادهای پژوهشی برای محققان آینده

۱. با توجه به گستردگی مباحث و ابعاد مورد بررسی، این تحقیق از بعد کمی و با استفاده از پرسشنامه ۹۲ گویه‌ای لیکرت و ۷ سؤال بازپاسخ در ۷ استان و ۲۸ شهرستان و از نظر کیفی با مصاحبه تعدادی حقوق‌دان، بررسی مصوبات صورت‌جلسات شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵، شرح صورت مذاکرات مجلس شورای اسلامی و تحلیل شرایط اقتصادی در زمان تصویب قانون شوراهای انجام شده است. بر این اساس پیشنهاد می‌شود پژوهشگران آینده اولاً تعداد استان‌ها و شهرستان‌ها و مناطق بیشتری را انتخاب نمایند. ثانیاً از مصاحبه نظام‌مند و با تعداد حقوق‌دان بیشتری انجام شود. ثالثاً به جای ابعاد و مؤلفه‌های چندگانه و گسترده، یکی از ابعاد را انتخاب و عمیقاً بررسی نمایند. رابعاً صورت‌جلسات شهرستان و منطقه هم بررسی شود. خامساً در چند جلسه شورای استان و شهرستان شرکت نمایند.

۲. در این تحقیق اطلاعاتی ارزشمند درخصوص نوع عضویت در استان و شهرستان و حقوقی یا حقیقی، مدت عضویت در شورا، آخرین مدرک تحصیلی و رشته تحصیلی، سن و جنسیت به دست آمد. اما به دلیل محدودیت زمانی و گستردگی تحقق تأثیر این عوامل بر عملکرد شوراهای آموزش و پرورش بررسی نشد. لذا پیشنهاد می‌شود محققان آینده نقش و تأثیر عوامل مذکور را نیز مورد بررسی قرار دهند.

۳. در این تحقیق، اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها مسائل اساسی و اولویت‌های آموزش و پرورش استان و شهرستان خود را اعلام نمودند. چون قضاوت‌های ذهنی - هرچند باتجربه همراه بوده است - به‌تنهایی برای اولویت‌بندی مسائل کافی نیست. پیشنهاد می‌شود محققان آینده علاوه بر نگرش سنجی، گزارش‌های رسمی و عینی استان‌ها و شهرستان‌ها را نیز بررسی نمایند. در این زمینه گزارش‌های مراکز پژوهشی، سازمان برنامه‌بودجه، گزارش‌های میدانی بازدیدکنندگان، شاخص‌های مصوب و ارزیابی و مقایسه استان‌ها و شهرستان‌ها با آن شاخص‌ها و... می‌تواند به محققان در شناخت دقیق‌تر مسائل و اولویت‌های آموزش و پرورش کمک نماید.

۴. با توجه به تأثیر محیط‌های درونی و بیرونی آموزش و پرورش بر میزان موفقیت قانون شوراهای آموزش و پرورش پیشنهاد می‌شود محققان آینده تحقیقی در زمینه «تأثیر عوامل درونی و بیرونی آموزش و پرورش بر اجرای قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها و مناطق کشور» انجام دهند.

۵. اگرچه در این تحقیق درآمدها و هزینه‌های شوراهای آموزش و پرورش مورد بررسی

قرار گرفت، لیکن درآمدهای جانبی و هزینه‌های دیگری هم وجود دارد که به دلیل محدودیت زمانی احصا نشدند. پیشنهاد می‌شود محققان آینده وقت بیشتری را برای محاسبه میزان درآمدها و هزینه‌ها اختصاص دهند تا بتوان قضاوت مناسب‌تری در این خصوص ارائه داد.

۶. با توجه به مبانی نظری و ابزارهای مورد استفاده، درواقع این تحقیق نه یک تحقیق بلکه حداقل از نظر بعد ادبیات و مبانی نظری (۷ بخش) ۷ تحقیق، از نظر ابزار جمع‌آوری اطلاعات (پرسشنامه، مصاحبه، صورت جلسات، مذاکرات مجلس، تحلیل شرایط) ۵ تحقیق و از نظر ابعاد بخش‌ها و گویه‌های پرسشنامه (۱۴ بخش) ۱۴ تحقیق حساب می‌شود. بر این اساس پیشنهاد می‌شود محققان آینده از داده‌ها، اطلاعات و یافته‌های این تحقیق (و درواقع چند تحقیق) استفاده لازم را به عمل آورند.

۷. به دلیل ماهیت این تحقیق، هم از روش آمیخته و هم از الگوی ارزشیابی تلفیقی استفاده گردید که باعث گستردگی و پراکندگی تحقیق شد، لذا به پژوهشگران آینده پیشنهاد می‌شود هرچه موضوع را محدودتر نمایند از روش‌های مناسب‌تر و کارآمدتری می‌توانند بهره‌مند شوند.

۸. در این تحقیق برای بررسی اینکه مصوبات شوراهای آموزش و پرورش به کدام مقوله و مؤلفه ارتباط دارد وقت زیادی صرف گردید تا نهایی شد. پیشنهاد می‌شود به جای تعدد مقوله‌ها و مؤلفه‌ها، با نظر کارشناسان مرتبط و خبره، تعداد مقولات بین ۵ تا ۷ مقوله بیشتر انتخاب نشود تا از تداخل مقوله‌ها و مؤلفه‌ها جلوگیری شود.

منابع

الف) منابع فارسی

۱. آقاجانی میر، مسعود (۸۷-۱۳۸۶). «بررسی موانع مشارکت زنان در حفاظت از محیط‌زیست و نقش عوامل فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در آموزش زیست‌محیطی (مقایسه غرب و شرق شهر تهران)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
۲. آقازاده، احمد (۱۳۹۲). آموزش و پرورش تطبیقی، تهران: سمت.
۳. ابراهیم‌پور، سهیلا (۸۷-۱۳۸۶). «بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی شهروندان در اداره شهر (مطالعه موردی: سالمندان منطقه ۱۰ شهرداری تهران)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
۴. احسان‌پور، محمد و سعید معافی (۱۳۹۴). نظام حقوقی نمایندگان مجلس در ایران، تهران: جنگل.
۵. استافل‌بیم، دانیال (۱۳۸۶). درآمدی بر الگوهای ارزشیابی. ترجمه غلامرضا یادگارزاده، آرش بهرامی و کورش پرند، تهران: یادواره کتاب.
۶. افقهی، جعفر (۱۳۹۳). ارزیابی حقوقی و عملکردی قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و شهرستان‌ها (دوره ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۸)، تهران: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش.
۷. الماسی، علی محمد (۱۳۹۳). آموزش و پرورش تطبیقی، تهران: رشد.
۸. انصاری، علی (۱۳۹۲). «بررسی رابطه بین مشارکت سازمانی و ارزش شرکت در شرکت‌های صنعت داروسازی بورس اوراق بهادار تهران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
۹. بازرگان، عباس (۱۳۸۰). ارزشیابی آموزشی، تهران: سمت.
۱۰. باتمانقلیچ، فریور (۱۳۸۰). نظام مشارکت زیربنای مدیریت اسلامی، تهران: جمهوری اسلامی.
۱۱. برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.
۱۲. بل، لس و استونسون، هوارد (۱۳۹۲). سیاست‌گذاری آموزشی (فرآیند، مباحث و تأثیرات)، ترجمه محمود ابوالقاسمی و کورش فتحی و اجارگاه. تهران: نورالتقلین.
۱۳. بوربور حسین بیگی، مجید (۱۳۹۱). «بررسی وضعیت مشارکت مردمی و دریافت نظرات اجتماعی آنان در مدیریت پسماند خانگی به‌منظور تسهیل در سیستم حمل‌ونقل پسماند شهری (مطالعه موردی، منطقه ۷ تهران)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
۱۴. بیگی‌نیا، عبدالرضا (۱۳۹۳). «طراحی الگویی برای ارتباط بین ابعاد سازمان با مشارکت کارکنان با تأکید بر جو سازمانی به‌عنوان یک متغیر مداخله‌گر». دانشور، سال دهم، شماره ۴۲: ۴۰-۲۷.
۱۵. پاتنام، رابرت (۱۳۸۴). «جامعه برخوردار، سرمایه اجتماعی و زندگی عمومی»، در سرمایه اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه، گردآوری کیان تاج‌بخش، ترجمه افشین پاکباز و حسین پویان، تهران: شیرازه.
۱۶. پارکینسون، رستم جی. (۱۳۹۲). مهارت‌های مدیریت، ترجمه مهدی ایران‌نژاد پاریزی، تهران: آزاده.
۱۷. تقی‌زاده، محرم و مهرداد اصفهانی (۱۳۹۴). هفتاد شاخص آموزشی ۲۰ کشور جهان، تهران: مرآت.
۱۸. تیزخان، فردین (۱۳۹۰). مشارکت شهروندان در ارتقاء محیط‌زیست شهر تهران از طریق سامانه مدیریت شهری (مطالعه موردی - سامانه ۱۳۷ شهرداری تهران). پایان‌نامه کارشناسی ارشد،

- دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
۱۹. جعفری، پیوش (۱۳۸۹). مشارکت بخش خصوصی در آموزش و پرورش، تهران: عترت نو.
۲۰. جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۷۸). «ترمینولوژی حقوق»، چاپ دهم، تهران: گنج دانش.
۲۱. جمعی از علما و دانشمندان (۱۳۷۲). نگرشی بر مدیریت در اسلام، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
۲۲. حسنی، شهلا (۸۹-۱۳۸۸). «نقش و قدرت شورایاری‌ها در جذب مشارکت شهروندان» (مطالعه موردی مناطق ۳، ۵، ۶، ۸ و ۱۷)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
۲۳. حسنی شلمانی، محمدحسن (۱۳۹۳). مدیریت مشارکتی، تهران: آوای نور.
۲۴. حلاج (۱۳۹۴). «طراحی و اجرای روشی برای ارزیابی مقررات»، مجلس و راهبرد، سال بیست و دوم، شماره ۸۱.
۲۵. دلاور، علی (۱۳۷۹). احتمالات و آمار کاربردی در روانشناسی و علوم تربیتی، تهران: رشد.
۲۶. دوله، فاطمه (۱۳۹۰). بررسی میزان مشارکت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
۲۷. رابینز، استیفن (۱۳۸۶). تئوری سازمان، ساختار و طرح سازمانی، ترجمه سیدمحمد الوانی و حسن دانایی‌فرد، تهران: صفار.
۲۸. رابینز، استیفن پی. (۱۳۷۸). رفتار سازمانی، ترجمه سیدمحمد اعرابی و علی پارسائیان، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
۲۹. رجبی، آریتا (۱۳۸۹). «مقاله شیوه‌های مشارکت شهروندی در فرآیندهای توسعه شهری»، آمایش محیط، شماره ۱۲.
۳۰. رحمان‌سرشت، حسین (۱۳۷۷). تئوری‌های سازمان و مدیریت از نوین‌گرایی تا پسانوین‌گرایی، تهران: مؤسسه فرهنگی انتشاراتی فن و هنر.
۳۱. روشن، سعید (۸۷-۱۳۸۶). «بررسی جامعه‌شناختی میزان مشارکت اجتماعی شهروندان در فعالیت‌های شهرداری تهران و تأثیر آن بر اداره امور شهر» (مطالعه موردی: محدوده منطقه ۹ شهرداری تهران). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
۳۲. سام‌بند، میثم (۸۹-۱۳۸۸). بررسی میزان مشارکت اجتماعی شهروندان در سیاست‌های شهری کلان‌شهر تهران و ارائه الگوی مناسب، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
۳۳. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش.
۳۴. سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور ابلاغی مقام معظم رهبری.
۳۵. سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه کشور.
۳۶. سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه کشور.
۳۷. سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه کشور.
۳۸. شادمان‌فر، رضا (۸۷-۱۳۸۶). «بررسی تأثیر اجرای الگوی مشارکتی شورایاری محلات در شهر تهران بر مشارکت شهروندان تهرانی با مدیریت شهری»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.

بررسی و ارزشیابی اجرای قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق و... ۲۲۹

۳۹. شادمان‌فر، رضا و مهدی وکیل‌پور (۱۳۹۰). *شورایاری سازوکاری برای مشارکت شهروندان با مدیریت شهری*، مشهد: آستان قدس رضوی.

۴۰. شمرهورن، جان آر. (۱۳۸۱). *مدیریت و رفتار سازمانی*، ترجمه مهدی ایران‌نژاد پاریزی، تهران: مدیران.

۴۱. شهرکی‌پور، حسن و محمدرضا سرمدی (۱۳۸۷). *نگرشی بر مدیریت اسلامی*، تهران: ناشر پیام‌سان.

۴۲. شعبانی، قاسم (۱۳۸۳). *حقوق اساسی و ساختار حکومت جمهوری اسلامی ایران*، چاپ هفدهم، تهران: اطلاعات.

۴۳. شیخ محمدی، مجید و محمدرضا تولیت زواره (۱۳۸۴). *مدیریت مشارکت‌پذیر بر اساس نظام پیشنهادها*، تهران: انستیتو ایز ایران.

۴۴. صادقی‌فرد، ناصر و سیدعلی نقوی (۱۳۸۲). *مدیریت مشارکتی*، تهران: مرکز آموزش و تحقیقات صنعتی ایران.

۴۵. صحرایی، رامین (۱۳۹۱). «بررسی اثرات برنامه‌های آموزش محیط‌زیست بر مشارکت مردم در مدیریت پسماند شهری منطقه ۹ شهرداری تهران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.

۴۶. ضربی فریدونی، محمدعلی (۸۷-۱۳۸۶). «بررسی زمینه‌ها و تنگناهای مشارکت اجتماعی - اقتصادی شهروندان در مدیریت شهری (مطالعه موردی شهر آمل)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.

۴۷. طوسی، محمدعلی (۱۳۷۵). *مدیریت امور کارکنان و منابع انسانی*، تهران: مؤسسه عالی آموزش.

۴۸. طوسی، محمدعلی (۱۳۷۰). *مشارکت*، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.

۴۹. عباس‌نژاد، محسن (۱۳۸۴). *قرآن، مدیریت و علوم سیاسی*، مشهد: بنیاد پژوهش‌های قرآنی حوزه و دانشگاه.

۵۰. عباسی، لطف‌اله و همکاران (۱۳۹۵). *جعبه‌ابزار برنامه‌ریزی آموزشی خرد*، ترجمه کتاب یونسکو. تهران: زیتون سبز.

۵۱. عزیززی، اکرم (۱۳۹۵). *تأثیر مدیریت مشارکتی بر رفتار و تعهد سازمانی کارکنان اداره آموزش و پرورش منطقه ۱۵*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

۵۲. علاقه‌بند، علی (۱۳۸۹). *اصول مدیریت آموزشی*، تهران: دانشگاه پیام نور.

۵۳. علاقه‌بند، علی (۱۳۸۹). *مبانی نظری و اصول مدیریت آموزشی*، تهران: روان.

۵۴. علاقه‌بند، علی (۱۳۸۳). *مدیریت عمومی*، چاپ یازدهم تهران: روان.

۵۵. علوی تبار، علیرضا (۱۳۷۹). *بررسی الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها*، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها.

۵۶. فرجاد، محمدعلی (۱۳۹۰). *آموزش و پرورش تطبیقی*، تهران: رشد.

۵۷. فقهی‌فرهمنده، ناصر (۱۳۹۲). «اولویت‌بندی سبک‌های مدیریت برای ارتقای عملکرد کارکنان سازمان‌های خدماتی (مطالعه موردی: سازمان‌های خدماتی شهر تبریز)»، *مدیریت بهره‌وری*، سال هفتم، شماره ۲۷: ۹۱-۱۱۲.

۵۸. فقهی‌فرهمنده، ناصر (۱۳۸۴). *مدیریت پایای سازمان*، تبریز: فروزش.

۵۹. فولادی، الهام (۱۳۹۳). «بررسی موانع مشارکت اجتماعی شهروندان در مدیریت محله، محلات شهر تهران و ارائه راهکارهای مناسب»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
۶۰. قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور.
۶۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
۶۲. قانون آموزش و پرورش مصر.
۶۳. قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.
۶۴. قانون تأسیس و اداره مدارس و مراکز آموزشی و پرورشی غیردولتی.
۶۵. قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش همراه با ضمایم، معاونت توسعه مشارکت‌های مردمی (۱۳۹۱).
۶۶. قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱) و (۲).
۶۷. قانون مالیات بر ارزش افزوده.
۶۸. قانون مدیریت خدمات کشوری.
۶۹. قلی‌پور، رحمت‌اله و ابراهیم غلام‌پور آهنگر (۱۳۹۳). *فرآیند سیاست‌گذاری در ایران*، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۷۰. کرسول، جان دبلو (۱۳۹۵). *مقدمه‌ای بر روش پژوهش ترکیبی*، ترجمه احمد عابدی و امیر قمرانی. تهران: کاوشیار.
۷۱. لاهیجانیان، اکرم الملوک (۱۳۹۰). *آموزش محیط‌زیست*، تهران: دانشگاه علوم و تحقیقات تهران.
۷۲. لهسایی‌زاده، عبدالعلی (۱۳۸۳). «مقاله بحران محیط‌زیست و توسعه همه‌جانبه و پایدار» در مجموعه *مقالات مسائل اجتماعی ایران*، انجمن جامعه‌شناسی ایران. تهران: آگه.
۷۳. مجموعه قوانین و مقررات وزارت آموزش و پرورش، معاونت حقوقی امور مجلس و هماهنگی امور استان‌ها (۱۳۷۳).
۷۴. محسنی، سیدرضا (۱۳۹۲). «بررسی تأثیر مشارکت عمومی شهروندان در رشد و بهبود فرهنگ ورزش همگانی در پارک‌های سطح شهر تهران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
۷۵. منادی، مرتضی؛ عابدی، فاطمه و طالب‌زاده شوشتری، لیلا (۱۳۹۴). «روش پژوهش کیفی کاربردی». تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
۷۶. موحدنسب، حامد (۹۰-۱۳۸۹). «بررسی جامعه‌شناختی نقش مشارکت اجتماعی در توسعه محله (مطالعه موردی منطقه ۲۰ شهرداری تهران)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
۷۷. موسوی، میرطاهر (۱۳۹۱). «درآمدی بر مشارکت اجتماعی». انتشارات جامعه‌شناسان، چاپ اول.
۷۸. منصوری، بهروز و احمدی، الهه (۱۳۸۹). «نقش سرای محله و مشارکت شهروندان در مدیریت و پایداری اجتماعی محلات»، اولین همایش شهروندی و مدیریت محله‌ای حقوق و تکالیف.
۷۹. میرمحمدی، سیدمحمد (۱۳۸۳). *الگوی نظارت و کنترل در نظام اداری جمهوری اسلامی ایران*، تهران: سمت.
۸۰. نجاری، رضا (۱۳۸۵). مبانی مدیریت اسلامی، تهران: دانشگاه پیام نور.
۸۱. نصر و همکاران (۱۳۸۶). «ارزیابی عملکرد شوراهای آموزش و پرورش استان در فراهم ساختن

- بررسی و ارزشیابی اجرای قانون شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق و... ۲۳۱
- نظارت مردم بر آموزش و پرورش، علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، شماره ۸۲: ۳۲.
- ۸۲ نقشه جامع علمی کشور.
- ۸۳ نقی پورفر، ولی‌اله (۱۳۷۶). اصول مدیریت اسلامی و الگوهای آن (۱)، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- ۸۴ نوبخت حقیقی، محمدباقر (۱۳۹۲). «بررسی اثر مشارکت کارکنان در ساختار سازمان و مدیریت کارآفرینی در شعب بانک ملی سطح شهر تهران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد.
- ۸۵ نوروزی، فیض‌اله و مهناز بختیاری (۱۳۸۸). «مشارکت اجتماعی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن». راهبرد، سال هجدهم، شماره ۵۳.
- ۸۶ هاشمی، سیدمحمد (۱۳۷۸). حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران: اصول و مبانی کلی نظام، جلد اول، تهران: میزان.
- ۸۷ هاشمی، سید محمد (۱۳۷۹). حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران: حاکمیت و نهادهای سیاسی، جلد دوم، تهران: دادگستر.
- ۸۸ هاشمی، فروود (۱۳۸۷). شورا و مشارکت از دیدگاه اسلام، خرم‌آباد: شاپورخواست.
- ۸۹ هیکس، هربرت جی. و ری گولت، سی. (۱۳۷۶). تئوری‌های سازمان و مدیریت، ترجمه گوئل کهن، تهران: دوران.
- ۹۰ یزدخواستی و عباس‌زاده (۱۳۸۶). «بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت والدین دانش‌آموزان در امور مدرسه‌ای دانش‌آموزان مقطع متوسطه استان آذربایجان شرقی»، علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، شماره ۸۱: ۲۰.

ب) منابع لاتین

1. Aksakal, B. and Yasar Kazu, I. (2015), "Comparison of Adult Education Policies in Turkey and European Union", *Social and Behavioral Sciences*, Vol.177: 235-239.
2. Anderson HR, Favarato G, Atkinson RW. (2011), Long-term exposure to outdoor air pollution and the prevalence of asthma: meta-analysis of multi-community prevalence studies, *Air Qual Atmos Health*; doi:10.1007/s11869-011-0145-4 [Online 19 April 2011].
3. Beutner, M. & Pechuel, R. (2017), Micro Units—A New Approach to Making Learning Truly Mobile, In *Society for Information Technology & Teacher Education International Conference*: 744-751.
4. Bratton, J. & Gold, J. (2012), *Human Resource Management theory & practice*, 5th ed, Palgrave Macmillan. Hampshire.
5. Denison, Daniel. (2010), *Organization Culture: can it be a key lever for driving organizational change?*, International institute for management development.

6. Fisher, M. G. and Alford, M. (2010), *The Economics of Organizational Design: Theoretical Insights and Empirical Evidence*, Hampshire, England: Palgrave Macmillan.
7. Gilbert, C. (2013), "Innovation systems, institutional change and the new knowledge market: implications for third world agricultural development", *Economics of Innovation and New Technology*, Vol.11, No.4-5: 353-368.
8. Harmon, L.J. et al. (2010), Early bursts of body size and shape evolution are rare in comparative data, *Evolution*, Vol.64, No.8: 2385-2396.
9. Olmsted, Richard W. Harding E. Sawyer. (2012), "Toward a Theory of Organizational Creativity", *Academy of Management Review*, Vol. 18, No. 2. 293-321.
10. Philip, J. M. Macconell, M. (2013), "Evaluating the management strategies of a forestland estate, the S-O-S approach", *Environmental management*, Vol.69, No.4: 349-58.
11. Steinberg, L. Lamborn, S. D. Dornbusch, S. M. Darling, N. (1992), "Impact of parenting practices on adolescent achievement: Authoritative parenting, school involvement, and encouragement to succeed", *Child Dev*, Vol.63, No.5: 1266-1281.
12. Swansburg, M. E. (2011), *The smarter organization: How to build a business that learns and adapt to marketplace needs*, Wiley, New York, NY.
13. Venkatesh, Sh. (2010), "Late Mover Advantage: How Innovative Late Entrants Outsell Pioneers," *Journal of Marketing Research*, Vol.35, No.1: 54-70.
14. World Data on Education (2010/2011), seventh edition, Updated version, Available at: <http://www.ibe.unesco.org/en/document/world-data-education-seventh-edition-2010-11>